

SZABÁCS OSTROMA (1475–1476)

Mátyás törökellenes politikáját mindig is nagy érdeklődés övezte, s folyamatosan a legellentetesebb véleményeket és reakciókat gerjesztette. A magyar hadtörténeti szakirodalom közmegegyezésesen nyugvó megállapítása szerint Mátyás kora egyik legkiválóbb stratégiájaként a rendelkezésére álló eszközökkel és erővel a maximumot tudta elérni. Nagyon helyesen ismerte fel, hogy a politika, nagypolitika és a tényleges harci cselekmények között nem feltétlen és szoros a kapcsolat, s szövetségekkel, védelmi vonalak kiépítésével legalább annyit el lehet érni, mint véres ütközetekkel. Az ütközetek kerülésével egy erősebb ellenféllel szemben kivívott győzelem klasszikus példája a „boroszlói táborozás”, amit mi hajlamosak vagyunk Kutuzov sikereihez hasonlítani, míg a nemzetközi hadtörténeti irodalom – tulajdonképpen méltatlanul – sokkal kevesebb figyelemre méltatja. A nagy példaképet, Zsigmond királyt sokat emlegetik e korban, akinek látóköre szintén befogta az akkor ismert világot, s sikerrel egyesítette a hadügyet és diplomáciát. Amit nem tudott elérni fegyverekkel (s nem sokat tudott), azt diplomáciai rátermettséggel, a megfelelő méltóságviselők kiválasztásával elérte. Zsigmond a déli végvári vonal kiépítésével kiérdemelte a „hadszervező” jelzőt, annak ellenére, hogy minden hadivállalkozást, különösen ha személyesen is megjelent, elveszített. Mátyással szemben egy hagyományosan középkori mentalitással úgy gondolta, hogy a hadsereget háborúba kell vezetni, majd a győzelem után haza lehet küldeni őket.

Mátyás éppen azt ismerte fel, hogy egy hadsereggel stratégiai fenyegetést lehet kifejteni, miközben azt csak a lehető legkevesebbszer szabad véres közelharcba vezetni. Nem véletlen, hogy Zsigmond nyomdokain haladva Mátyás a déli végvári vonalat is tovább építette és erősítette. Mátyás egyetemes látókörét jól példázza, amikor kísérletet tett Dzsem török herceg túszként való megszerzésére.

A mátyási politika legnagyobb újdonsága a „nagy stratégia” sikeres alkalmazása volt. Ennek lényege, hogy az állandó zsoldos sereg fegyverben tartása olyan elrettentő erővel hasson a török hatalomra, hogy az komoly támadásra gondolni sem merjen. Ez szépen egybevág azzal, amit Fodor Pál a XVI. század eleji szultáni udvarnak a nyugat-európai tájékozódásáról írt: a törökök meglepő mélységig tudatában voltak a reformáció keltette feszültségeknek, s tudatosan mérlegelték, hogy az mennyire hasznosítható a szempontjukból. Miként az sem véletlen, hogy a törökök 1476-ban próbálkoztak egy Moldva elleni támadással, amikor tudták, hogy a király az esküvőjére készül.¹ Nyilvánvalóan arról is tudtak, hogy a magyar király rendelkezik Európa egyik legkomolyabb állandó seregével, amit akár ellenük is be tud vetni, s a Dunán gyorsan leszállíthatók a délvidékre. Ennek a jelentőségét egyébként a korabeli Magyarországon sem értették, és még kevésbé értékelték. A kortársak mereven szembeállították egymással a cseh–osztrák–lengyel, ill. a török háborúkat, pedig a kapcsolat és kölcsönhatás nagyon is felismerhető volt közöttük. Mégis, nem ezt várták a királytól, s bizonyos, hogy az összeesküvések és lázadások hátterében részben a török hadjáratok hiánya is állt. Pedig Nagyvárad törökök általi, nagy korabeli

¹ Ld. Papp Sándor: Ștefan cel Mare, Mátyás király és az Oszmán Birodalom. *Hadtörténelmi Közlemények*, 121. (2008.) 313. o.

felháborodást keltő kifosztása már csak a nagy lázadások után következett, s 1479-ben szerencse is kellett ahhoz, hogy Kenyérmezőn a rablásból visszavonuló török sereget tönkreverje Bátori (Báthory) István országbíró és Kinizsi Pál temesi ispán. A török hadvezetés azonban pontosan megértette a nyugat/északi és déli front közötti látszólag csak távoli, de valójában szoros összefüggést, s inkább csak kisebb-nagyobb portyákra vállalkoztak, igaz a kisebb portyák számát megbecsülni sem lehet.

Mindennek szükségességére Mátyás maga könnyen rádöbbenhetett. Apja, Hunyadi János hadjáratai és csatái rendkívüli kockázatokkal és veszteségekkel jártak, nemcsak azért, mert szinte mind elveszítette azokat. A gyalogság fokozott alkalmazásával, a tüzéség megjelenésével és térnyerésével a gyors és csatadöntő középkori lovasrohamok kora lejárt. Jellemző, hogy még győztes csaták is komoly veszteségeket tudtak okozni a magyar félnek, miként az 1523-ban Szévaszentdemeternél történt. Nem is beszélve arról, hogy a veszteségek pótlására a törököknek sokkal nagyobb lehetőségeik voltak, s a birodalom népességének a gyarapodásával ez arányaiban a korszak végéig csak fokozódott.²

A szabácsi³ hadjárat előzményei

1475 előtt az utolsó nagyobb törökellenes akcióra Jajca elfoglalása és megvédése kapcsán került sor 1463–1464-ben. Ezzel sikerrel pacifikálta a magyar–boszniai határt és osztotta ketté Magyarország és a Török Birodalom között Boszniát, a szerbiai határszakszon ugyanakkor a szendrői (smederevoi, semendriai) bég továbbra is folyamatosan nyugtalanította az országot, s a moldvai vajda hűségét is újra és újra próbára tették a török csapatok. A jajcai győzelemnek, a vár elfoglalásának, majd megvédésének nagy európai visszhangja volt, de lassan elfelejtődött, s mind a magyar, mind az európai közvélemény előtt bizonyítani kellett a királynak törökverő elszántságát.

²A bevezető részhez általános tájékoztatásul ld. *Kubinyi András*: Hadszervezet a késő középkori Magyarországon. In: *Kubinyi András*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete. Budapest, 2007. (a továbbiakban: *Kubinyi* 2007.) 199–215. o.; *Fodor Pál*: A szimurg és a sárkány: Az Oszmán Birodalom és Magyarország, 1390–1526. In: *Veszprémy László* (szerk.): *Rex invictissimus. Hadsereg és hadszervezet a Mátyás-kori Magyarországon*. Budapest, 2008. (a továbbiakban: *Veszprémy* 2008.) 45–64. o.; *Szakály Ferenc-Fodor Pál*: A kenyérmezei győzelem. In: *Veszprémy* 2008. 65–94. o. (Hosszabb változata: *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998.) 309–350. o.); *Rácz Gyula*: Hunyadi Mátyás török politikája. In: *Rácz Gyula–V. Molnár László* (szerk.): *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Budapest, 1990. (a továbbiakban: *Rácz* 1990.) 149–200. o.; *Benjamin Weber*: La croisade impossible. Etude sur les relations entre Sixte IV et Mathias Corvin, in *B. Doumerc, C. Picard* (éd.): *Byzance et ses périphéries. Hommages à Alain Ducellier*. Toulouse, 2004, 309–322. o.

³Szabács, ma Šabac Szerbiában, nevét a középkori történetírók is próbálták értelmezni. Bonfini a 4.3.265-ben a Száva nevéből eredezteti, látszólag megfeledkezve arról, hogy korábban a csodálatos török szóból (mirabile) eredeztette (4.2.265). *Bonfini, Antonius de*: *Rerum Ungaricarum decades*. (Ed.: *I. Főgel, B. Iványi, L. Juhász*.) I–IV. k. Lipsiae–Budapest, 1936–1941. (A magyar szöveg *Kulcsár Péter* fordítása: *Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei*. Budapest, 1995.) Istvánffy úgy tudja, hogy a magyarok török építetőjéről, szendrői parancsokról, Sabaciusról nevezték el, noha figyelmeztet arra, hogy maguk a törökök másként hívják (Bügarlen). *Istvánffy Miklós*: *Magyarok dolgairól írt históriája Tályay Pál XVII. századi fordításában*. VI. k. Kiad.: *Benits Péter*. Budapest, 2001. 172. o. (7. könyv.) Kiss Lajos inkább a 'Saban' szót, a muzulmán holdév nyolcadik hónapját *eli a névben felfedezni. *Kiss Lajos*: *A földrajzi nevek etimológiai szótára*. 2. k. Budapest, 1988.⁴ 508. o. Korábban Thury a török Bögürdelen név kapcsán a 'vesszöböl font' jelentést adja meg. *Thury József*: *Török történetírók*. 1–2. k. Budapest, 1893. I. k. 376–377. o. A szabácsi ostromról szóló általánosan ismert összefoglalók csak kevés segítséget nyújtanak az események tisztázásához, vö. *Bonfini*: i. m. 4.3.280–300.; *Thurocz, Johannes de*: *Chronica Hungarorum*. Textus. (Ed. *Elisabeth Galánati, Julius Kristó*.) Budapest, 1985. 262. fejj., 291. o.

E szempontokat kedvezően támogatta a körülmény, hogy a török szultán a türkmén Uzun Haszan felett aratott győzelme után nem hosszabbította meg a magyarokkal a békét. Sőt, Ali szendrői bég kihasználva a magyar király sziléziai háborúját 1474 februárjában betört az országba, s Nagyvárad városát felprédálta (február 8án), s sok ezer fogollyal távozott; majd az év végén betörték Nagy István (Ștefan cel Mare) moldvai vajda fejedelemségébe. Magyar, pontosabban erdélyi, Magyar Balázs vajda vezetésével, valamint lengyel segítséggel a vajda 1475 január 10-én legyőzte Vasluinál a betörő csapatokat, s az év közepén ismét hűséget fogadott Mátyásnak. A török elleni magyar fellépés alkalmat kínált Mátyásnak, hogy tevőlegesen és látványosan bekapcsolódjon az 1464-től kiújuló velencei-török háborúskodásba, amit 1474-től Scutari (Shkoder) ismétlődő török ostromai aktuálissá tettek, s a velencei szenátus küldött is a magyar királyhoz segélykérő követeket. Mindehhez járult a Fekete-tenger menti, a moldvai segítséget élvező genovai Kaffa elleni török ostrommal egyidőben egy jelentősebb súlyú török betérés a Szerémségbe Isza bég vezetésével, sőt a visszavonuló zsákmányolókat ezúttal hiába igyekeztek a magyarok megállítani. Nyilván ezek a török akciók együttesen és külön-külön is hozzájárulhattak az 1475. végi törökellenes hadjárat megindításához.

Kérdés, hogy valóban rögtön Szabács ellen indult-e a király, mint Bonfini írta, vagy egyszerűen a törökök ellen? Baduario október 14-i levele szerint a király (Székes)Féyhérvár/Belgrád („Alba”?), Szeged, Nagyvárad/Pétevárad („Varadino”?), Hátszeg („Hegget”?) felé indítja seregét, a cseh és magyar lovasságot és gyalogságot, hogy Szörénynél találkozzanak. Az egyébként bizonytalanul azonosítható helynevekből már Gyalókay is arra következtetett, hogy amennyiben nincsenek elérve, akkor e mögött a hadicélok bizonytalansága, illetve egy havasalföldi irány körvonalazódik.⁴ A sereg nagyságát 60 ezer főre, ezer szekerre és száz hajóra teszi a szakirodalom, ami irreális, s Baduariónak a hadjáratra vonatkozó levelében csak száz hajóról ír, s nem említi, hogy a hadjárat célja Szabács lenne.⁵ Igen nagy a valószínűsége, hogy a török gyakorlathoz hasonlóan több hadicélt is lehetségesnek tartott a király, s a közben beérkező helyzetjelentések alapján hozta meg döntését, tudatosan lebegtette a végleges célt. Baduario kifejezetten megemlíti, hogy a király indulását elhalasztotta, s jelzi, hogy majd hajón, a gyalogsága egy részének kíséretében fog csatlakozni a sereghöz.

A király remek taktikai időzítéssel megvárta az ősz, amikor egybehívta csapatait, hogy így elkerülje a török főszereggel való találkozást, egyúttal a termények betakarítása után könnyebben juthatott ellátáshoz. (Ennek persze 1476 telének török válaszlépései némileg ellentmondanak: valós veszély esetén a török sereg télen is akcióképes maradt). A létszámadatok pontosságát illetően vannak kételyeink, mindenesetre az egyik legnagyobb korabeli sereget vezette a Száva partján felépült Szabács vára ellen. Az utókor

⁴ *Gyalókay Jenő*: Mátyás király, a hadszervező és a hadvezér. In: *Lukinich Imre* (szerk.): Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára. Budapest, é. n. [1940.] 1. k. 229–308. o. (a továbbiakban: *Gyalókay* 1940.) Utal még Mátyásnak a szász hercegnek írott november 15-i levelére is, ahol egy utalás egy havasalföldi irányt alátámasztani látszik: *Fraknoi Vilmos*: Mátyás király levelei. (Külgügyi osztály.) 1. k. Budapest, 1895. (Reprint kiadás: (Nap Kiadó), Budapest, 2008.) „copias revocavimus”: 355. o.

⁵ *Nagy Iván–Nyári Albert* (szerk.): Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából. 2. k. Budapest, 1877. (a továbbiakban: MDE 2.) és 4. k. Budapest, 1878. (a továbbiakban: MDE 4.) – *Babinger. Franz*: Mehmed der Eroberer und seine Zeit. Weltstürmer einer Zeitwende. München, 1959. (Első kiadása: 1953.; és angol fordításban is, Princeton, 1978): MDE 2. 378–379. o., *Hoensch. Jörg K.*: Matthias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen. Graz, Wien, Köln, 1998.: MDE 2. 146. o., ahol utal a nagy számokra: MDE 2. 282. o.

sokszor kritizálta Mátyást a támadás célpontjának megválasztása miatt. A vár stratégiai fekvése azonban kétségbevonhatatlan, ami a későbbi háborúkban, így az első világháborúban is igazolódott, s mindmáig fontos főútvonal vezet át rajta. A törökök néhány évvel korábban, 1471-től kezdve építik ki a Száva déli, jobb partján; fából, vesszőből és földből, de tűzérősséggel alaposan megerősítették, s a mocsaras környék, a Szávanak a vár árkaiba vezetett vize szinte bevehetetlenné tette.⁶ A magyar támadók is valószínűleg elcsodálóztak, hogy milyen nehéz földsáncsal védett erősséget ágyúkkal töretni, hiszen a lövedékek ütőerejét a föld elnyelte.

Az oklevelekből sajnos nem derül túl sok részlet. Annyi biztos, hogy 1475. október 14-én Mátyás még csak készülődött, de még a feltételezett, október 19-i indulás napján is a boroszlóiaknak oklevelet állít ki Budán,⁷ sőt aznapról tudomásunk van egy további budai keltezésű királyi oklevélről is. Ráadásul ennek kancelláriai jegyzetében Bátori István szerepel (relacio Stephani comitis de Bathor), ami nagy biztonsággal arra utal, hogy Bátori is Budán volt ekkor.⁸ Tudjuk, hogy október 25-én Szegeden, október 28-án már Tolnán keltez, amikor az ország ügyeinek intézését Szapolyai Imrre bízta.⁹ Tolnáról a király november 5-re Mohácsra érkezett, ahol Egervári Lászlót adományozta meg.¹⁰

Az itinerárium alapján nem teljesen világos, sőt rejtélyes, hogy mi készítette Mátyást arra, hogy a felvonulást október és január közt ilyen lassan hajtassa végre. Egyébként is, amennyire követni tudjuk a király vonulását, annyira bizonytalanságban maradunk, hogy a kétségkívül tekintélyes létszámú sereg milyen ütemben érte el a déli végeket. Magyarázatul természetesen gondolhatunk arra, hogy a király gondolhatott arra, hogy a legnagyobb fenyegetést úgy tudja kifejtetni, ha török ellenfele sem tudja, hogy Moldva, Havasalföld, Szerbia közül merre veszi útját a sereg, miközben a királynak ideje maradt a seregrészek egybegyűjtésére, melyeknek ellátása a téli időszakban egyébként igen költséges lehetett. A hosszas vonulás egyébként eleve valószínűtlenné teszi a szakirodalomban felbukkanó hatalmas sereg létszámokat, hiszen lehetetlen, hogy amikor később sokszor csak egy-két hétre kér katonákat, egész seregét négy hónapon át ellátta volna. A körülményesnek és hosszadalmasnak tűnő felvonulás ugyan-

⁶ Az 1471-es eseményekre *Szakály Ferenc*: Adalékok Szabács felépítéséhez. (Az 1471. évi törökellenes mozgósítás.) In: *Laszlovszky József* (szerk.): "... quasi liber et pictura..." Régészeti, írott és képi források a múlt rekonstruálásában. Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 70. születésnapjára. Budapest, 2000. 479-486. Mintaszerű elemzését nyújtja az 1471-es magyar mozgósításnak, Bonfini értesülései forrásértékének, valamint kapcsolatba hozza Újlaki bosnyák királyságának megszervezésével 1472-ben.

⁷ *Stenzel. Gustav Adolf* (szerk.): *Scriptores rerum Silesiacarum. Sammlung Slesischer Geschichtsschreiber.* Tom. 13. Breslau (Wrocław), 1893. (a továbbiakban: SRS 13.) 192-193. o. Az itineráriumban az itt említett országgyűlés (Landtag), amit Budától 16 mérföldre nehezen illeszthető be október 30-a. (Ami persze a valóságban lehetett egyszerű tanácsülés, tanácskozás is, s a levélíró 31-én arról csak mint tervről tudhatott.)

⁸ Itt köszönöm meg Horváth Richárd hasznos segítségét az itinerárium és az oklevél-jelzetek pontosításához. Az említett második oklevél jelzete Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) DL 73145.

⁹ *Teleki József*: Hunyadiak kora Magyarországon. 4. k. Pest, 1854.; 11. k. Pest, 1855. 12. k. Pest, 1857. A hivatkozott részek: 11. k. 546. o. (Nr. 576.) és 4. k. 440. o. Horváth Richárd hívta fel a figyelmet egy további, október 25-i szegedi keltezésű, manu propria oklevélre: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* Bd. VI. 1474-1486. (Hg. von: *Gündisch Gustav, Herta Gündisch, Konrad G. Gündisch und Gernot Nussbächer.*) Bukarest, 1991. 61-62. o. Tolnáról 29-én a király datálta egy levelet az olmtüzi tanácsnak, erre ld. SRS 13. 193. o.

¹⁰ *Nagy Imre*: Sopron vármegye története. Oklevéltár, 1156-1653. 2. k., Sopron, 1891. (a továbbiakban: Sopron vármegye oklevéltára. 2.) 498-500. o. (Horváth Richárd adata).

akkor ismét arra irányítja a figyelmet, hogy a király stratégiai felfogásához hozzátartozik az ellenfél figyelmének és türelmének a maximális kijátszása, a katonai akciókhoz a legkedvezőbb pillanat megválasztása.

Mindenesetre november 11-én a király már Bácsról keltez,¹¹ majd Gábor egri püspök Bácscon, november 18-án kelt levele,¹² miszerint a király hajója a minap (nuper) csatlakozott a flottához, megerősíti az előbbi adatot. Egyébként a főpap hangot ad véleményének, hogy ekkora sereget még sosem látott. Az év december 5-én Péterváradról kelt Gábor egri püspök levele Baduarióhoz, melyből kiderül, hogy Mátyás hajóhadával ekkor már Péterváradról Belgrádhoz ért.¹³ Megtudjuk továbbá, hogy a környező várak felderítések a törökök számos magyar katonát puskával lelőttek, de előkelő török foglyokat is ejtettek.¹⁴ A karácsonyt valószínűleg Nándorfehérvárban töltötték, erre utal Gábor levele, valamint innen ír Mátyás december 30-án.¹⁵ Január közepén a pápának ír a király, ekkor már a szabácsi táborból, ami egybevág azzal, hogy a király saját levelében később 33 napi ostromról írt,¹⁶ mivel az ostrom február 15-én fejeződött be. Ennek a kezdetét nyilván a saját vár alatti táborba érkezésétől számolhatta.¹⁷ Ugyanakkor Budán január 23-án úgy tudták, hogy a várat hamarosan elfoglalják.¹⁸ A király valóban nem maradt túl sokáig Szabácsnál, mivel Mátyás február 28-án már Bácsról keltez, majd márciusban elején Budáról.¹⁹ A sereg egy része, köztük Bátori István azonban minden bizonnyal a déli határon maradt, amit a hadieseményekben való folyamatos részvételük igazol. Veronai Gábor püspök március 7-i levele szerint a szerb Vuk Brankovics, a havasalföldi vajdának kiszemelt Drakula és a magyar kapitányok többek között a szerbrenyicai (Srebrenice) ezüsbányákat és városokat pusztították.²⁰ A király egyébként Szabács megerősítésére, hajóhidak építésére is hagyhatott csapatokat, akiknek az ostrom után pihenőt engedélyezett.²¹ A szerb történetírás ugyanakkor igen nagy jelentőséget tulajdonít Vuk Brankovics (Grgurević) személyes részvételének a szabácsi hadjáratban, s törökelleni tevékenysége csúcspontjaként értékeli a portyát. A bányavárosra vásár napján törtek be s 500 foglyot ejtettek, majd felgyújtották, miként később Kučlat-tal is tették, de Zvornikkal ők sem bírtak. Szendrő blokádjánál is ott kellett lennie, hiszen mint 1471-től névleges

¹¹ A pécsváradai konvent hiteleshelyi oklevéltára 1254–1526. Szerk., bev.: *Köfalvi Tamás*. Szeged, 2006. 804. o. (Horváth Richárd adata). A sziléziai forráskiadás november 3-ra datált Boroszlóban őrzött oklevele Bácsról nem illik a sorba: SRS 13. 193. o.

¹² SRS 13. 192–193. o.

¹³ Ebbe a sorba nem illik Mátyásnak a pápához írott levele november 3-án Péterváradról. *Fraknoi*: i. m. 317–318. o.

¹⁴ MDE 2. Nr. 200.

¹⁵ *Fraknoi*: i. m. 322–323. o.

¹⁶ A 33 napra ld. *Fraknoi*: i. m. 354–355. o.

¹⁷ MDE 4. 312. o.

¹⁸ Uo. 4. 338. o.

¹⁹ Bácsról: MOL DF 270473. (Horváth Richárd adata.)

²⁰ *Wertner Mór*: Magyar hadjáratok a XV. század második felében. *Hadtörténelmi Közlemények*, 13. (1912.) 231. o.; *Thallóczy Lajos–Áldásy Antal* (kiad.): Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. (Magyarország melléktartományainak oklevéltára. Magyar Történelmi emlékek, okmánytárak, 33. k.) Budapest, 1907. 265–268. o.

²¹ Uo.

(magyarországi birtokokkal rendelkező) szerb despota, személyes jelenlétének politikai jelentősége és fenyegetése volt, amit a török oldalon is észleltek. Közben 1476 nyarán a temesi török betörés felszámolásában, a galambóci eseményeknél is emlegetett Pozsezsinnél kivívott győzelemben tulajdonítanak neki komoly szerepet.²²

A téli hónapokra való tekintettel hatalmas trént kellett magával vinni. Számítva a hidegre, a katonáknak subákat készíttetett magyarországi szücsökkel, amit később az osztrák háborúk idején is megtett. E momentumot Zay Ferenc örizte meg nándorfehérvári emlékiratában, amit a régebbi szakirodalom, mára némiképpen féltrevezetően Verancsics-féle névtelenként emleget.²³ A még korábbi előkészületekről ismerjük Roverella levelét 1475 júliusából, mely szerint a király a törökök elleni várostromhoz faltörő ágyúkat, fa vetőgépeket csináltat.²⁴ A szabácsi hadjáratra hajón küldött élelmiszerről és hadianyagról fennmaradt egy kimutatás, amely hatalmas méretű előkészületekről tanúskodik. A kimutatás sajnos elkerülte Iványi Béla figyelmét, hiszen az a tűzfegyverek szempontjából is egyedülállóan fontos. Ez többször említi a királyi hadiszertárat is (zeughauss), ami már Zsigmond uralkodása óta Budán állhatott.²⁵

A modern kutatók a sereg nagyságát teszik 10 ezerre (Teleki József) 15 ezer főre (Kovács Péter), 15–20 ezerre (Rázsó Gyula), a török védősereg számát pedig a forrásokban szereplő 1200-ra. A korabeliek a szokás szerint elengedték a fantáziájukat: Jan Długoss szerint 5 000 török katona védte a várat. A magyarokat Eschenloer 100 000-re, Bonfini négy légióra, Długoss 10 000-re, Zay Ferenc 32 000-re teszi. A modern íróknál a nagy számok használatának egyik oka, hogy a hadjáratl kapcsolatba hozzák Baduario keltezetlen, de éppen ezekre az évekre tett leírását Mátyás hadseregéről, ahol valóban több mint 100 ezer katona és 330 hajó van lajstromba véve.²⁶ Meglehet, hogy Eschenloer

²² Összefoglalóan *Krneta, Sveltana–Djurašinović, Danijana–Grujić, Marija*: Vuk Brankovics Grgurević. In: www.znanje.org. (A letöltés ideje: 2008. december 27.); *Zirojević, Olga*: L'organisation militaire Turque en Serbie (1459–1683). Beograd, 1974. (szerbül) 69–72. o. A fordításért Sztipanov Jovának tartozom köszönettel. (Új kiadása: Srbija pod turskom vlašću 1459–1804. Novi Pazar, 1995.) A szerb hősi énekekben rendkívül gyakran szerepel Vuk Brankovics, s éppen a szabácsi ostrommal kapcsolatban is emlegetik. Az egyik változat szerint 500 katonát, Zeta tartományt, Novi Pazar városát és puskaport kér a királytól az ostromért, más változat szerint három gályát, ágyúkat és egy Péter nevű ágyú mestert. V. ö. *Dávid András*: Délszláv epikus énekek, magyar történeti hősök. Újvidék, 1978. 232., 255., 294. o. (Az eredeti énekeket nem néztem meg.)

²³ *Zay Ferenc*: Az Lándorfejrívár elvesztésének oka e vót, és így esött. Kiad. *Kovács István*. Budapest, 1980. 44. o.; idézi *Kubinyi* 2007. 54. o.

²⁴ MDE 2. 272. o.

²⁵ *Kubinyi* 2007. 55–56. o. Forrása *Chmel, Joseph* (szerk.): Monumenta Habsburgica. V/2. k. Wien, 1855. 78–79. o. Említ többek között 100 ágyú mestert, 32 kovácst, 10 köfaragót (az ágyúgolyók készítésére), 40 ácsot stb. 12 nagy faltörő ágyút 40 negyedes ágyút, 107 hufnycát, 200 tarasbüchsent (ami valójában nem tarack), 3000 szakállast, 2000 kézipuskát, 1500 jó számszerjűt, tüzegolyókat és tüzessnyilakat, vasláncot, létrákat 40 harci kocsit; az élelmezésre 4000 élő libát és tyúkot. A kimutatás egy további elemzést érdemelne, most készül Ausztriában a kódex új leírása, a korábbira ld. *Staufner, Vinzenz*: Catalogus codicum mancriptorum, qui in bibliotheca monasterii Mellicensis O.S.B. asservantur. Bd. 1. Melk, 1889. 122–128. o.; Mai jelzete: Cod. 1560. *Iványi Béla*: A tüzérség története Magyarországon kezdettől 1711-ig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 27. (1926.) 165. o., csak Görcsönyi históriás énekét idézi, ahol Szabácsnál egy olasz tüzért említ.

²⁶ Óváry Lipót: Mátyás király szárazföldi s vízi haderejének leírása az 1479-ki hadjáratból. In: *Történelmi Tár*, 1885. 762–764. o.; *Długossii, Joannis*: Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Liber duodecimus 1462–1480. Textum recensuit Danuta Turkowska (...) Commentarios confecerunt Christophorus Baczkowski, Thomas Graff, etc. Cracoviae, 2005. A kötetet nem tudtuk elérni, helyette a lipcei 1712-es kiadást használtuk: 2. k. 539–540. o. Długosz egyébként nem tulajdonít nagy jelentőséget az ostromnak („nulla alia re memorabili gesta”), a vár nevét sem tudja, egyszerűen csak „bástyának” nevezi, ami nagy véraldozattal vetek be a magyarok

számára is valamilyen módon ismertté váltak e számok.²⁷ Mátyás maga is nagy számokat használt leveleiben, éppen 1475 elején 100 ezerre teszi tervezett seregének létszámát, amit a török ellen küldene, az említett hadianyag- és élelmiszer-kimutatás pedig 70 ezer főről ír.²⁸

Az átkelés és partraszállás a hadjárat egyik legkritikusabb pontja. Ennek biztosítására Mátyás egy szétszedhető (mobil) favárat állíttat fel (castello), amit lőfegyverekkel is megerősít. Ezt több forrás, így a magyar történelem ének is megerősíti. Baduario szerint még útközben, Péterváradon ki is próbálták, s befogadóképességét hét ezer főre teszi.²⁹

Az ostrom

A vár hosszas ostromot követően, csak 1476. február 15-én adta meg magát. A győzelem értékelése azonban mindenképpen pozitív, hiszen ezután jelentősebb erősséget a magyar seregek Mohácsig már nem hódítottak meg, s birtoklása egy fontos folyami átkelet biztosította a magyar végvárrendszer számára egészen 1521-ig. A jól kiválasztott célpont lehetőséget kínált a király számára, hogy felállított zsoldoseregét a lehető legkisebb veszélynek kitéve vigye le a török határra, rettentse el a török felet, majd hozza vissza s vezesse tovább nyugati célpontok ellen. Ez sikerült is, a szultáni sereggel való összecsapást elkerülte, mégha a hosszú ostrom alatt a magyar veszteségek jelentősek is voltak. Egyik legkiválóbb cseh származású, sziléziai születésű zsoldosvezére, František Hag is a vár alatt esett el, akit érdemei elismeréseképpen Székesfehérváron nagy tisztelettel (ehrllich) temetett el a király.³⁰

Azt, hogy Mátyás valóban életveszélybe került-e az ostrom alatt, csak találgathatjuk. Úgy látszik, hogy a veszély keresése nem volt idegen személyiségétől, amit további, elsősorban az osztrák háborúból felidézhető epizódok látszanak alátámasztani. Szabácsnál Lucas Lupus a milánói hercegnek írott levelében is kiemeli a király példás bátorságát, hiszen ott mindig a falak közelében volt (tanto animoso et così incanatamente se sometta a pericoli, como faceva a Sabazo, che sempre stava sotto le mure).³¹ Nem zárható ki kategorikusan, hogy a király maga is egy sajkán, álöltözetben, a vár kikémlelésre indult,

és minden török védőt megöltek. Dlugoszra I. még *Buczowski, Krzysztof*: Hunyadi Mátyás a régi lengyel történetírásban. In: *Veszprém* 2008. 205–206. o.

²⁷ Eschenloer szintén 100 ezer főt, 330 hajót említ, s az utóbbit Csánki is elfogadja: *Csánki Dezső*: Szabács megvétele. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1. (1888.) 355–388. o.; *Eschenloer, Peter*: Geschichte der Stadt Breslau. Breslau, 1827. 2. k. 337. o. (Új kiadása, melyet nem használtunk, *Roth, Gunhild* kiadásában, Münster, etc. 2003. jelent meg.)

²⁸ *Teleki*: i. m. 4. k. 438. o.

²⁹ Baduario december 5-én kelt levele. Hasonló, szállítható és felépíthető favárról 1488-ban is értesülünk, *Zengg* mellett, a Narenta torkolatánál. *Balogh Jolán*: A művészet Mátyás- király udvarában. I. k. Adattár. Budapest, 1966. 256. o.

³⁰ *Teleki*: i. m. 4. k. 444. o. Hivatkozott forrásai: *Curaeus Ioachimus*: Gentis Silesiae Annales. Witerbergae, 1571. 194–195. o. (Német fordításban is: Schlesische General Chronik, 1585. 349. o.). Ő is száz ezer főre teszi Mátyás seregét, a török védőket 5 ezerre, s elmeséli az anekdotát, mely szerint Mátyás az antik héroszokhoz hasonlóan, a legnagyobb zajban, ágyúörgésben is nyugodtan tudott aludni. Tóth Zoltán Hag halálát november 9-re teszi, talán a Polnische Jahrbücher der Stadt Breslau alapján 2. k. 111. o., amit nem tudunk ellenőrizni: *Tóth Zoltán*: Mátyás király idegen zsoldoserege: a fekete sereg. Budapest, 1925. 179–181. o.

³¹ Buda, 1476. október 27. MDE 2. Nr. 230. 334–335. o.

miközben löni kezdtek rá. Bonfini ismert fantáziája, s a tény, hogy más forrás nem említi, ugyanakkor gyengíti a történet hitelét. Ellene mond az is, hogy a magyar hajóhad ekkora teljesen körbevette a várat, s mindent jól láthattak. Csánki szerint lehet, hogy egy mindennapi életveszélyes szituációt öltöztet ilyen mesés formába. A mai hadtörténészek a történetet inkább Bonfini hozzáadásának tekintik, még akkor is, ha esetleg Bonfini korában már valóban keringtek hasonló történetek.

Hasonlóképpen problémás a szintén Bonfininél megörökített hadicsel történet. Szerinte a vár bevételéhez hadicsel segítette hozzá a magyarokat. Seregét megosztotta, egy részét lesállításba helyezte, majd Mátyás egy kisebb sereggel támadott s látszólag elvonult a vár alól. A rákövetkező éjjel a lesben lévők megrohmozták a falakat, majd végül csatlakoztak hozzájuk a király visszatérő csapatai. Már Csánki Dezső úgy vélte, hogy mindez Bonfini kitalálása, mivel a rendelkezésünkre álló források erről semmiféle említést nem tesznek, Bonfini maga pedig a forrásokban említett részletekről nem látszik tudni.³² Igaz, a történetírónál az ostrom hossza, 30 nap, valamint az a tény, hogy az elfoglalt várban rengeteg muníciót találtak a győztesek, egyébként megfelel a többi tudósításban olvasottakkal. A hadicsel története Bonfini nyomán szinte minden összefoglalóba bekerült, így a csónakázással együtt például Nadányi János *Florus Hungaricus*ába is.³³ Továbbélését nagyban segítette, hogy Teleki József alapvető, a *Magyarország a Hunyadiak korában* címűben mindkét Bonfini újítást elfogadta.

A magyar nyelvű históriás ének szerint végül árulás könnyítette meg a magyarok dolgát. Ez teljesen hihető, mivel a hosszú ostrom, miután a védők nem reménykedhettek felmentésben, a vár átadásában végződött. Ehhez sokszor kapcsolódott a megadást pártolók aknamunkája, árulása. Könnyen lehet, hogy ezt a verziót Bonfini nem érezte méltónak az egyébként furfangos királyhoz, s kitalálta a csalfa visszavonulás történetét. A csónakázó Mátyás, valamint a furfangos hadvezér leírása Csánki komoly fenntartásai ellenére mindmáig makacsul él a szakirodalomban,³⁴ noha legutóbb Pálosfalvi Tamás radikálisan szakított e Bonfiniétől terjesztett hiedelmekkel.

Az ostrom sikerét a kortárs karintiai plébános, Jakob Unrest is *Osztürk krónikájában* békés átadásként örökíti meg, miután a magyarok elfoglalták a külső- (elő)várat.³⁵ A krónika szerzője kortárs, 1500-ban halt meg, művei közül az osztürk krónika a legkorábbi 1480 körülről, azt valamivel megelőzően íródhatott.³⁶ Művében az 1466 utáni évektől

³² Csánki: i. m. 365–366. o. (Kivonata: *Kocsis Bernát* [szerk.:]) Válogatás a magyar hadügy írásából. Budapest, 1986. 122–126. o.)

³³ *Nadányi, Iohannis*: *Florus Hungaricus*. (Latin–magyar kiadás.) Kiad.: *Havas László*. Debrecen, 2001. 211. o. (Eredeti kiadása: Amsterdam, 1663.)

³⁴ *Babinger*: i. m. In: MDE 2. 379. o.; *Ráczó Gyula*: Magyarország hadtörténete. (Főszerk.: *Liptai Ervin*, szerk.: *Borus József*.) Budapest, 1984. 1. k. (a továbbiakban: *Ráczó* 1984.) 123. o.; *E. Kovács Péter*: *Matthias Corvinus*. Budapest, 1990. (a továbbiakban: *E. Kovács* 1990.; olasz kiadása: Cosenza, 2000.) 140–141. o.; *E. Kovács Péter*: A Hunyadiak háborúi. In: *Rácz Árpád* (szerk.): Nagy Képes Millenniumi Hadtörténet. Budapest, 2000. (a továbbiakban: *E. Kovács* 2000.) 72. o.; *Szakály Ferenc*: Virágkor és hanyatlás 1440–1700. (Magyarok Európában II.) Budapest, 1990. (továbbiakban: *Szakály* 1990.) 64. o., ahol a színlelt visszavonulást meséli el.

³⁵ *Teleki*: i. m. 4. k. 443. o. és *Unrest, Jakob*: *Österreichische Chronik*. Hg. von *Karl Grossmann*. Weimar, 1957. (Monumenta Germaniae Historica. Rerum Germanicarum Scriptores. Nova Series. Bd. 11.) 62. o. Unrest magyar krónikájában csak röviden utal az eseményre: *Unrests, Jakob*: *Ungarische Chronik* (Hg. von: *Armbruster, Adolf*.) *Revue Roumaine d'Histoire*, 13. (1974.) 506. o.

³⁶ *Grossmann*: i. m. xiii. o. Magyarul legutóbb *Ágoston Magdolna* méltatta: *Életünk*, 1999. 8. sz. 666. o. Magyar fordításán Tringli István dolgozik.

egészen III. Frigyes halálának évéig, 1493-ig halad, amit kiegészít 1499-ig.³⁷ (Ugyanő *Magyar krónikájában* csak röviden említi az ostromot.) Unrest leírása szerint „Ezután, ugyanebben az időben, az 1475. esztendőben Mátyás magyar király magyarokból, erdélyiekből és más, német- és csehországi zsoldosokból álló nagyobb sereget gyűjtött, hajókat, hadieszközöket, nagy és kis ágyúkat készíttetett, jól ellátta őket élelemmel és minden szükséges dologgal, és Alsó-Boszniába vonult. A törökök ott egy várhoz (castel) hasonló táborát készíttetek a Duna és a Száva között, azon a csúcson, ahol a Duna a Szávába ömlik, amit Szabácsnak neveznek. A táborát széles és mély vizesárokokkal vették körül, ahol a törökök raktárt és gyülekezőhelyet tartottak fenn, ha Magyarországra vagy bármelyik másik országba akartak vonulni. Ezért ütött a király táborát, rontotta a [törökök] táborát nagy ostromművekkel és lövette azt.” Eltekintve a Duna–Száva összefolyásának téves említésétől, a szerző információi pontosak. Abban is egyezik a korabeli forrásokkal, hogy „a törökök is veszteséget okoztak a táborból a király hadának, elfogták János zagorjei grófot, az öreg Jan gróf fiát. Ez igen felbőszítette a királyt, keményen lövette a táborát, parancsot adott arra, hogy az elővárat (Vorhof) a vizesárkon keresztül rohamozzák meg, amibe sok jó katona belefutott. A király azonban nem hagyott fel [az ostrommal], és bevette a táborral szemben levő elővárat. Mikor a belső táborban (azaz várban) levő törökök, kik 1500-an voltak, látták a király elszántságát, a táborral együtt a király kegyelmébe adták magukat, úgyhogy [a király] szolgálatába vette őket, és úgy bánt velük, mint más nemzetbeli zsoldosokkal. A király felépítette a táborát, megrakta katonákkal Szabácsot, amennyire szükséges volt.”³⁸ Unrest értesüléseit hihetővé teszi, hogy szerinte a török védők egy része Mátyás szolgálatába állt, ami megfelelt a korabeli gyakorlatnak, mint azt Jajcánál is tapasztalni lehetett. Érdekes ugyanakkor, hogy az elesett idegen zsoldosvezér nevét a forrásokban különböző formában találjuk meg. A zagorjai gróf neve mögött Vitovec Jánost kell látnunk, aki persze ekkor már 1468 tavasza óta nem volt az élők sorában, de fényes karrierje még a halála utáni években is a legismertebb vezérré tette.³⁹

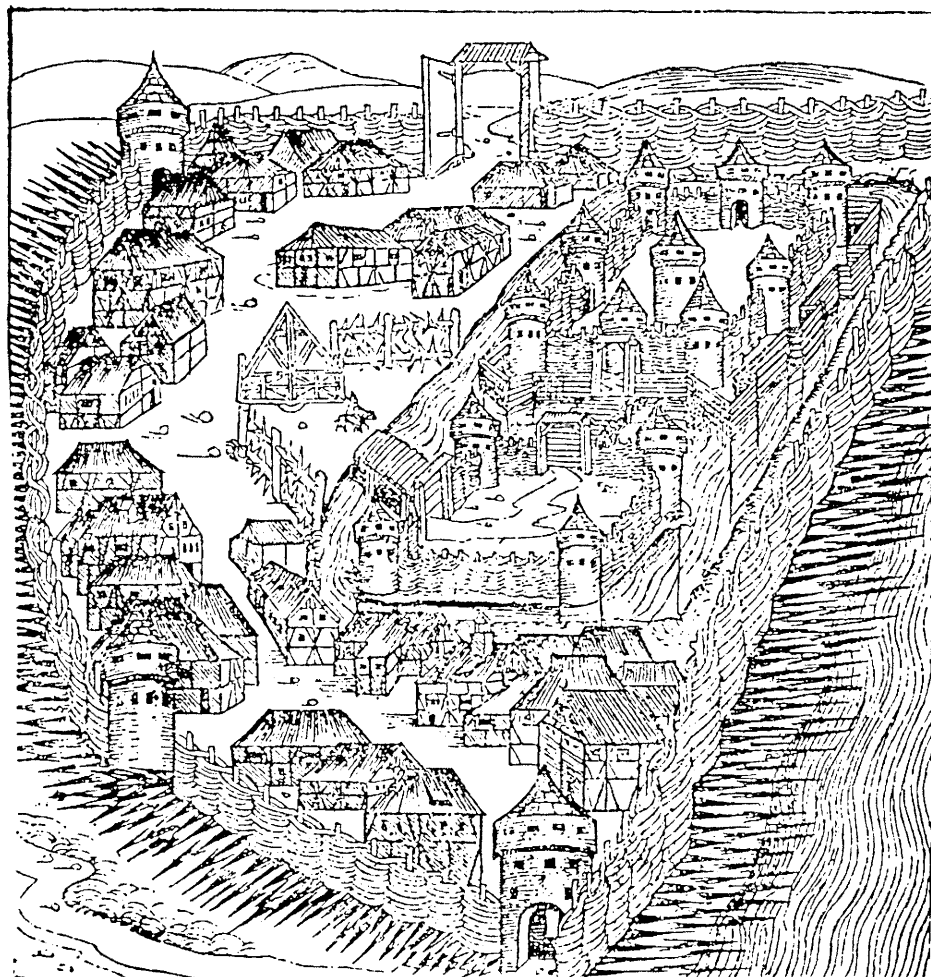
Itt említjük meg a Schedel-krónika tudósítását, amely a magyar történelemben a leg részletesebben közreadott események közé teszi a szabácsi ostromot. A mátyási propaganda ezzel érte el a legtökéletesebben célját, hiszen a magyar győzelemről a krónika tudatnyi német és latin kiadása tudósította a világot.⁴⁰ A hadieseménynek a fontosságát mutatja, hogy Szabács vára egy, az egész kötetben páratlan, egyénített illusztrációval jelenik meg (253^r). Ez azért is érdekes, mert még az ószövetségi keleti, majd a középkori balkáni városok is a nyugati városképek változataival kerülnek bemutatásra. Ebből jog- gondolhatunk arra, hogy a mintát egy, az eseményről tudósító röplaphoz készült illusztráció jelenthette (még ha ez egyébként a röplapok őskora, s ezekben az években

³⁷ Lhotsky, *Alphons*: Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs. (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsbänden, Bd. 19.) Graz–Köln, 1963. 406–407. o.

³⁸ A vonatkozó részek Tringli István fordításában olvashatók. Ezúttal is megköszönöm, hogy rendelkezésemre bocsátotta.

³⁹ Ld. *Pálosfalvi Tamás*: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. In: *Veszprém* 2008. 161–184. o. (A tanulmány hosszabb változata megjelent: *Századok*, 135. [2001.] 429–472. o.)

⁴⁰ A krónika 1493-ban jelent meg Nürnbergben, júliusban latinul, majd decemberben németül, azonos met- szetekkel. A példányszámot összesen 2500-ra becsülik, amihez még hozzáadódik két augsburgi illegális után- nyomás. *Soltész Zoltánné*: Az ötszáz éves Schedel-krónikáról és magyar vonatkozásairól. *Magyar Könyvszemle*, 109. (1993.) 460–463. o.

A vár képe a Schedel-krónikában (253r)

még elég ritkák). Maga a rajz egyébként azért is elgondolkoztató, mert pontosan kilenc tornyot mutat a belső várban, közülük egyet középen, ami pontosan megfelel a Gábor püspök leveleiben olvasottaknak. A XVIII. századi osztrák katonai felmérések rajzaival való meglepő hasonlóság azonban ismét csak támogatja, hogy a rajznak lehetett kortárs előzménye, mintaképe, legalábbis egy leírás formájában.⁴¹

A rajz jól érzékelteti, hogy a várat fából és font sövényfállal erősítették meg, ismét pontosan úgy, ahogy az a püspök levelében olvasható. Talán a király egyik szétküldött

⁴¹ A bécsi Kriegsarchivból származó térképekért Dr. Domokos Györgynek és Dr. Jankó Annamáriának tartozom köszönettel. Másolatuk a budapesti HM HIM Hadtörténeti Térképtárában találhatóak. Némileg félrevezető alaprajza jelent meg: *Gyalóky Jenő: Šabac vára 1787–1788-ban. Hadtörténelmi Közlemények*, 25. (1924.) 209. o.

levele alapján készített valaki egy azóta elpusztult tudósítást az ostromról, ami Unresthez és Schedelhez egyaránt eljuthatott. A Schedelnél olvasható tudósítás már azért is érdekes, mert szövegezése a német és latin változatban némileg eltérő, a szöveg első fele nem is tekinthető fordításnak, s végeredményében a latin olyan információt tartalmaz, ami a németből hiányzik.⁴² Például csak a latin szöveg említi meg Jajca ostromának leírása előtt, hogy Mátyás visszaszerezte a magyar koronát Frigyesztől, s azzal meg is koronázták. A latin szöveg kiemeli, hogy a vár a Száva partján állt (ad litus Save vel Savi fluminis), s figyelemreméltó módon, nagyon meg volt erősítve (castrum sive castellum, multum curiose preparatum), ezt követően a falapokból (tabula) készített falak szilárdságát és pontos illeszkedését, majd a belső udvarok méretét és díszítettségét említi. Hasonlóképpen az olvasók kedvéért illeszthették be, most már mindkét nyelvű változatba a Jan Vitovec elfogását és halálát leíró szakaszt. Ismerjük el, hatásos, amint magunk elé képzeljük a grófnak a várfalra kitűzött, karóba húzott fejét, lobogó szöke hajával. A leírás más forrásból nem igazolható információja, hogy a király vezére halálán felbőszülve, egyetlen nagy rohammal vette be a várat. A bemutatott rajzot mégis a német szöveg írja le pontosabban, így nyugodtan kijelenthető, hogy a rajzhoz eredetileg egy, a kinyomtatott latinnál és németnél is bővebb német szöveg tartozott.

További tudósítások az ostromról

Az ostromról számos korabeli, illetve közel korabeli tudósítás maradt fenn. Valamivel későbbi Zay Ferencnek Nándorfehérvár 1521-es elvesztésébe beszótt leírása. Tudósításának lényege, hogy a király három esztendeig készült az ostromra, nyolc ezer főre ködmönöket és kesztyűket csináltatott, amelyeket a gyengébben felszerelt gyalogos katonák között osztott ki, miközben egész serege 32 ezer főt tett ki, és 18 nagy faltörő ágyúval törtette a falakat. Leírja a vár törökök általi megépítését, ami ismét egybevágni látszik a király levelében, valamint a Schedel krónikában leírtakkal és lerajzoltakkal. Vasszegekkel összeerősített gerendákból (a szövegben: „Baronaravások”)⁴³ kerítettek körül, földdel feltöltve, kettős bástyarendszerrel, kívül négy, a belső várban kilenc bástyát emeltek a törökök. Igaz, a szöveg egyedülként említi körtornyokat és bástyákat, de emlegeti a vizesárkokat is. A magyarok először a külső várat (elővárat) foglalták el, majd miután a törökök beszorultak a belső, kilenc tornyos várba, annak tornyait szétlőtte, majd a középső tornyába szorult törökök megadták magukat az ostrom 34. napján. A törökök közül kétszázan maradtak életben, akiket a király jó pénzért a zsoldjába fog adott. A várat a király az ostrom után megerősítette, amit minden forrásunk közöl is.⁴⁴

⁴² A német Schedel-változat fordítása: *Csukovits Enikő* (szerk.): Mátyás és a humanizmus. (Nemzet és emlékezet.) Budapest, 2008. 133.o. Skorka Renáta fordításában olvasható. A latinnal való egybevetéshez az Országos Széchényi Könyvtár Kézirat- és Régi Nyomtatványtárában található Inc. 87. jelzetűt használtuk, amiért Kertész Balázsnak tartozom köszönettel. Az eltérő szöveg hosszúságot részben az indokolja, hogy a képek azonos oldalon és méretben találhatóak mindkét változatban, a német szöveg azonban a nyelv természeténél fogva hosszabb, így a latinba eleve valamivel többet kellett írni. Érdekes módon az Illésházyak dubnici könyvtárából származó példányban csak két utólagos bejegyzés olvasható, melyek éppen Szabács, Szávaszentdemeter és Nándorfehérvár napra megadott elejét rögzítik.

⁴³ Talán ez akar lenni a Schedel-féle latin szövegben említett „tabula”.

⁴⁴ Zay: i. m. 40–45. o.

Az egykorú források közül kiemelkedő fontosságú Mátyásnak nápolyi követéhez írott levele a táborból 1476. február 3-án. Ebben számol be arról, hogy február 2-án tűnt fel az Ali bég és Sachi bég vezette, török lovasokból és gyalogosokból álló felmentő sereg (további öt vajdával), akiket a török határtartományokból toboroztak. A török vezérek felmentek a várral (castellum) szemközti magaslatra, de ekkora a magyar gyalogosok is kivonultak és csatarendbe álltak, csak a legszükségesebb csapatokat hagyva hátra az ostromhoz. A két sereg farkasszemet nézett egymással, miközben a magyarok nagy vetőgépeikből köveket lőttek az ellenségre, amivel sokak halálát okozták. Erre a törököknek inukba szállt a bátorságuk, s még aznap, illetve a rákövetkezően, a levél megírásának napjának éjjelén elmenekültek, ám számos emberüket és állatukat nem tudták elmenekíteni az utak használhatatlansága miatt. Reményét fejezi ki, hogy ezután hamarosan elfoglalják a várat, különösen, ha a Száva vízszintje csökken, mivel a Száva gyakori áradásával a vár és a környező szigetek közötti árkokat víz lepi el. A latin szöveg valóban (decreset) a csökkenés szót használja (amire ugyanezen a napon Gábor püspök is utal levelében), de az ostrom szempontjából a fő problémát éppen a korábbi vízhiány okozta, ami – miként Mátyás későbbi leveleiben⁴⁵ kétszer is a víz hiányára (paucitas aquae) panaszkodott, majd pedig a befagyott vízre (glacies) – megakadályozta őt flottája mozgásában. A király megjegyzi, hogy készen állnak olyan nagy hajók, amelyeket be tud helyezni az árkokba s azokról támadhatja a várat. Az nem derül ki, hogy minek köszönhető megállapítása, hogy ezeknek a hajóknak nem tudnak ártani az ágyúk, más vetőgépek vagy nyilak.⁴⁶

Az előbbiekkal mindenben egybevág a néhány nappal későbbi győzelem idején megszületett forrás: Gábor, egri püspök levele a pápához a szabácsi táborból 1476. február 15-én íródott. Tudósítja a győzelemről, s e levélből tudjuk meg, hogy a várba bevonuló magyarok 500 török halottat találtak, az élők között pedig 700 harc képes férfit és 160 asszonyt.⁴⁷ A leírásban lehet öngizolás az elnyúló ostrom (de dura ac difficili obsidione munitissimi arcis) miatt, hiszen a levélben „csodálatos leleménnyel épített” (arces mirabili artificio fabricatam)⁴⁸ várról esik szó, s a hadieszközök nagy számáról (tanta copia). Ezek között csatakígyókat (serpentinae),⁴⁹ ágyúkat (aliae bombardae) és kézi íjakat (sagittae manuales) említ. A magyar seregből 200 halottról ír, akiket lenyilaztak, megfulladtak vagy kihültek, s számos előkelő sebesültről, akik közül többen a hajókon és a sátrakban várják a véget. A törököknek bőven volt élelmük, de miután a tornyokat (propugnacula) elveszítették, a magyarok a hajókról az elővárat (antemurale, ami azonos lehet a többi szöveg külső várával) támadták, fel kellett adniuk a várat. Megtudjuk, hogy a várban a lakóterek mind a föld alá voltak helyezve.

Érdekes a levélben a vár bemutatása. Eszerint az teljesen fából épült, a falakat hatalmas tölgyfagerendákból készítették, melyekhez földdel töltött vastag, agyaggal borított vesszőfonadékot erősítettek. A várat az oldalakon nyolc, földdel megtöltött, ágyúgo-

⁴⁵ *Fraknói*: i. m. 354. o. A vízállást és a fagyot úgy említi, mintha az Szendrő ostromának elmaradását indokolná meg. Talán arra utal, hogy a szabácsi ostrom elhúzódása miatt közvetetten akadályozták a szendrői ostromot (amelyre egyáltalán nem került sor).

⁴⁶ Fordítása: *Csukovits*: i. m. 154. o. (Első kiadása: V. Kovács Sándor [szerk.]: Mátyás király levelei 1460–1490. Budapest, 1986. 75–76. o. Ford.: *Ballér Piroška*. Kiadása továbbá: MDE 2. 342–343. o.)

⁴⁷ Fordítása: *Pálosfalvi*: i. m. 130. Kiadása: MDE 2. 344–345. o.

⁴⁸ Lehet, hogy a Schedel-féle latin szöveg a 'multum curiose... preparatum' kifejezése erre megy vissza.

⁴⁹ Azaz hosszú csövű, közepes kaliberű ágyúk. Köszönöm Domokos György segítségét a meghatározásukban.

lyóknak ellenálló torony védte, szintén tölgyfagerendákból kerekre alakítva. A kilencedik torony a vár belsejében emelkedett. A tornyok tetején mellvédek (propugnacula) találhatóak, s a golyók csakis ezekben tehetek kárt.⁵⁰

Az itt leírtakkal teljesen egybevágh mindaz, amit Veronai Gábor püspök szintén február 3-án a pápának küldött levelében írt az ostromról. Ő is a vízállás alacsony voltával, majd a Duna vizének befagyásával magyarázza a késedelmet, s azt is, hogy a király nem indult meg Havasalföld ellen. Levelében kiemeli a fa elemek illeszkedését, amire azután majd a *Schedel-krónika* is utalni fog (inter se compactorum), s a török erősség (arx) létszámát 600 főre becsüli, akik közül 300-an kézi lőfegyverrel rendelkeznek. Említést tesz ugyanakkor nagyobb ágyúkról is, s arról, hogy nők is védték a várat. A magyar tüzérség teljesítményét nagyra értékeli, s úgy látja, hogy a kilenc tornyot a töltésig lerombolták. Egyúttal beszámol a Száva megáradásáról, ami már korábban is megtörtént, s arról, hogy a török felmentési kísérlet kudarcra jutott.⁵¹

A levelek a korabeli latin katonai terminológiai alkalmazása szempontjából is figyelemre méltóak. Kubinyi András figyelt fel a korabeli forrásokban a várépítészet terminológiájának bővülésére, s e levelek ezt mindenben alátámasztani látszanak. A Mátyás-levelemben figyelemre méltó a „falax”, gyalogos harci alakzat értelemben való használata, míg Gábor püspök levelében az „antemurale”, „propugnacula” szavak használata.⁵²

A következő forrás egy olasz nyelvű krónika, a *Historia Turchesca*, amelyet a hazai hadtörténeti kutatás eddig nem nagyon hasznosított. A krónika modern kiadója, Ion Ursu a *Historia Turchescă*t Donado da Lezzének tulajdonította,⁵³ de a félreértést végül Franz Babinger tisztázta,⁵⁴ mivel a szerző a kéziratban szintén említett Giovan-Maria Angioielló lehet. A krónika az 1300 és 1513 közötti eseményeket tárgyalja, így az 1470-es évek vonatkozásában jól értesültnek tekinthető. MacKay legújabb írásában a Babinger-féle azonosítást tovább igyekszik pontosítani, s csak a kézirat bizonyos részeit tulajdonítja közvetlenül Angioiellónak.⁵⁵ Angioiello egyébként 1452 után született Vicenzában, majd 1468-ban követte testvérét a velencei gyarmatra, az euboiai Negropontéba. Itt éli át az 1470-es végzetes török ostromot, melynek során testvére is elesik, ő pedig fiatal fiúként a szultáni udvarba kerül a birodalmi adminisztrációba, ahol a török nyelvet is udvari szolgálatának megfelelő szinten sajátította el. Végül is a *Historia* kéziratának 276 nyomtatott oldalából mintegy 131-et tulajdonít Angioiellónak, azaz olyannak, amit később tőle másolhattak át, s a Szabácsra vonatkozó részeket ide sorolja. Ezek a részletkérdések azonban jelen tanulmányt nem érintik, mivel a mű forrásértéke és számos esetben egyedi információi kétségszűrőhatatlanok.

⁵⁰ MDE 2. 344–345. o. Töredékes magyar fordításban: *Pálosfalvi Tamás: Szabács ostroma*. In: *Pálosfalvi Tamás: Nikápolytól Mohácsig 1396–1526*. Budapest, 2005. (a továbbiakban: *Pálosfalvi 2005.*) 147–150. o.

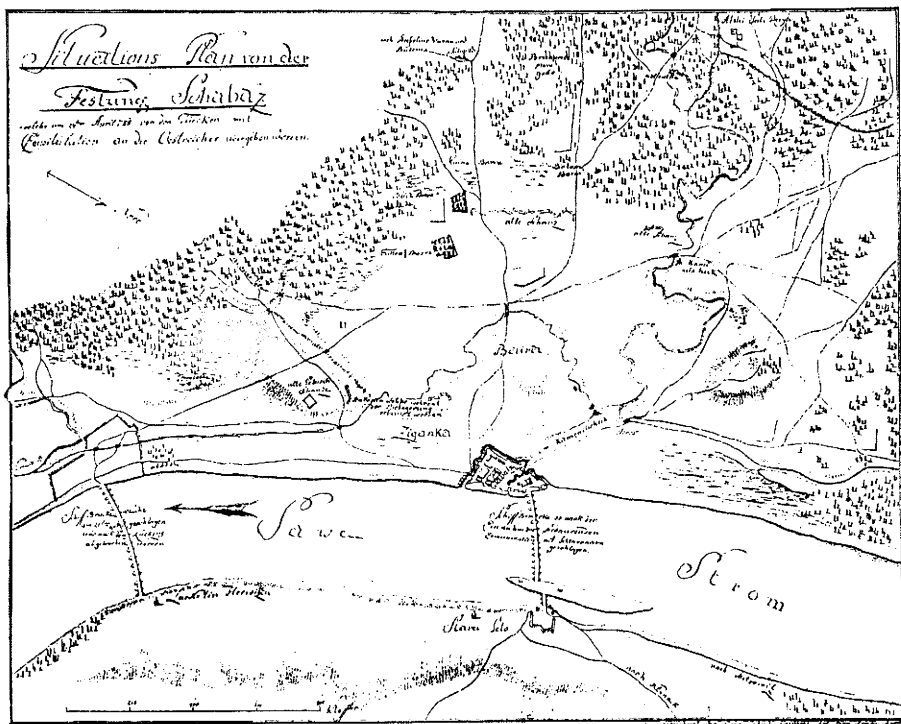
⁵¹ *Thallóczy–Áldásy*: i. m. 388–390. o.

⁵² *Kubinyi András: Magyarország déli határvizei a középkor végén*. In: *Kubinyi 2007*. 71–74. o.

⁵³ *Ursu, Ion: Historia Turchesca, 1300–1514*. Publicata, adnotata, împreuna cuo introducere de *Ion Ursu*. Bucharest, 1909. (Ld. a vonatkozó éveknel.) A kiadáshoz Fodor Pál szívességéből juthattam hozzá, amiért ezúton is köszönetemet fejezem ki.

⁵⁴ *Babinger, Franz: Angioello*. In: *Dizionario Biografico degli italiani. Opera diretta da A. M. Ghisalberti*. Vol. 3. Roma, 1961. 275–278. o.

⁵⁵ *MacKay, Pierre A.: The Content and Authorship of the „Historia Turchesca”, in İstanbul Üniversitesi 550. Yıl. Atasoy, Sümer (ed.): In: 550th Anniversary of the Istanbul University, International Byzantine and Ottoman Symposium (XVth century): 30–31 May 2003. Istanbul, 2004. 213–223. o.*

Hadmérnöki felmérés a várról és környezetéről 1788-ból

Szabácsról, 1476-os magyarok általi elfoglalásáról nem mond sokat. Megállapítja, hogy a Duna és a Száva között feküdt erősséget (bastia) még a törökök emelték, s török szempontból nagy kárt lehetett onnan okozni a Belgrád környéki vidéknek. Majd később visszatér az eseményre, elmesélve, hogy Edirnébe 200 janicsár érkezett meg Szabácsból, amelyet szabad eltávozásra vonatkozó megegyezéssel adtak fel (resi a patto salvo le persone). Megemlíti (amit Unrest és Zay Ferenc is tud, ezek szerint helyesen), hogy a törökök közül számosan a magyar király szolgálatába álltak. (Zay úgy tudta, hogy csak 200 maradtak életben, s azok kivétel nélkül a magyar király szolgálatába álltak.) Ezt a szerző azzal magyarázza, hogy ők keresztények gyermekei voltak. A menekültek elmondták, hogy kifogytak az élelemből, teljesen elzárták őket a külvilágtól, a magyarok a várárkot annyira feltöltötték vízzel, hogy azt tóvá (nyilván értsd hajózhatóvá) tették, a folyó felől sem számíhattak segítségre, a folyamatos ágyúzás pedig akkora kárt tett az erősségben, hogy könnyűszerrel bejuthatott az ellenség, s a várat csak kényszernek engedve adták fel.⁵⁶ A szultán a magyarázkodást nem fogadta el, s mivel mindez az enge-

⁵⁶ A janicsárok pontosan előadták mindazokat a kifogásokat, melyek alapján a középkorban jogosan lehetett feladni egy várat. V. ö.: France, John: Siege Conventions in Western Europe and the Latin East. In: Souza, Philip de-France, John (ed.): War and Peace in Ancient and Medieval History. Cambridge, 2008. 158–172. o. (A cikket Berend Nóra szívességéből használhattam.)

délye nélkül történt, a janicsárokat megkötözték, a nyakukba követ kötöttek s vízbe dobták őket, ahol mind megfulladtak.⁵⁷ Az itt leírtak az Unrestnél olvasható részletet kivéve, a törökök magyar zsoldba fogadásáról sehol másutt nem olvasható (eltekintve a későbbi Zaytól). Unrest talán az ostromban résztvett szemtanúkkal, vagy bajtársaikkal találkozott, s tőlük tudhatott meg ilyen részleteket. Ugyanakkor ezektől nyilvánvalóan nem származhat a nála feltűnő, téves hír Vitovec János szabácsi szerepléséről és haláláról.

A hosszú ostrom alatt a király környezetében rengetegen fordulhattak meg. Az oklevelekből elbeszélő forrásokból eddig ezeknek csak egy töredékére talált a kutatás adatot.⁵⁸ A históriás énekből ismerjük Kinizsi Pál nevét,⁵⁹ s az ott elhunyt ifjú Várdai Simont.⁶⁰ Az elbeszélő forrásokból két zsoldos neve vált ismertté, a históriás énekekben is szereplő František Hag mellett Melchior Loebel (Löbel). Az oklevelekből pedig Bátorai István országbíró,⁶¹ Drágfi Bertalan, Alsólendvai Bánfi Miklós és Jakab, Egervári László udvari lovag (aki már 1476-tól szlávón és horvát bán lett, s az is maradt 1482-ig),⁶² Nádasdi Ongor (Ungar) János udvari familiaris,⁶³ Wytanovich Horvát Máté és Simon⁶⁴ részvételére utaltak. Az olmützi levél október 31-ről úgy tudja, hogy a királlyal október 19-én elindult az erdélyi püspök, Gábor, egri püspök, Jorg von Stein (akiről azután tudjuk, hogy novembertől nincsen a király mellett), valamint Melchior Löben.⁶⁵ Az általam ismert oklevelek narrációi, szemben például a galambóci ostromról íródottakkal, az ostrom részleteit illetően nem tartalmaznak lényegi információkat.

Bonfini megemlíti magyar favárák emelését a Szendrővel szembeni Dunaparton, ami 1476-ban a török ellenes hadjárat folytatását jelenti. Voltak, így Csánki, vagy éppen Tóth Zoltán, akik kétségbe vonták ennek hitelét,⁶⁶ ám a *Historia Turchesca* erre vonatkozó hosszú, még a szabácsi ostromnál is lényegesen hosszabb beszámolója ennek ellene mond.⁶⁷ Sőt, van forrásunk, hogy a török sereg már 1476 januárjában, a hónap első napjaiban felszámolt egy Szendrővel szembeni magyar erődöt, ami arra utal, hogy egy átgondolt és következetesen véghezvitt magyar akció célja volt szemmel tartani és meg-

⁵⁷ Ursu: i. m. 81., 84–85. o.

⁵⁸ Összefoglalóan: Pálosfalvi 2005. 145–146. o.

⁵⁹ Kinizsi mint nándorfehérvári kapitány itteni szerepére ld. *Imre Samu: A Szabács viadala*. Budapest, 1958. 30. o.; *Csukovits: i. m.* 132. o.

⁶⁰ Várdaira ld. *Imre: i. m.* 35. o.; *Virágh Ferenc: Adatok Kisvárdai történetéhez*. (S. a. r.: *Ács Zoltán*.) (A Nyíregyházi Józsa András Múzeum Kiadványai, 20. k.) Nyíregyháza, 1981. 86. o.

⁶¹ Bátorai oklevele: *Teleki: i. m.* 12. k. 21–24. o. Értékelésére *Horváth Richárd: Az ecsedi Bátoriak várirtokai a kései középkorban*. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 41. (2006.) 316. o. (MOL DL 34309.) Összefoglalóan *Horváth Richárd: Ecsedi Bátorai István*. In: *Farbaky Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András* (szerk.): *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*. Budapest, 2008. 268–269. o. Horváth Richárd újabb tanulmánya (Életrajzi szilánkok ecsedi Bátorai István politikai pályafutásához, 1458–1479.) közben megjelent *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 43. (2009.) 48–82. o.

⁶² Sopron vármegye oklevéltára 2. 498–500. o.

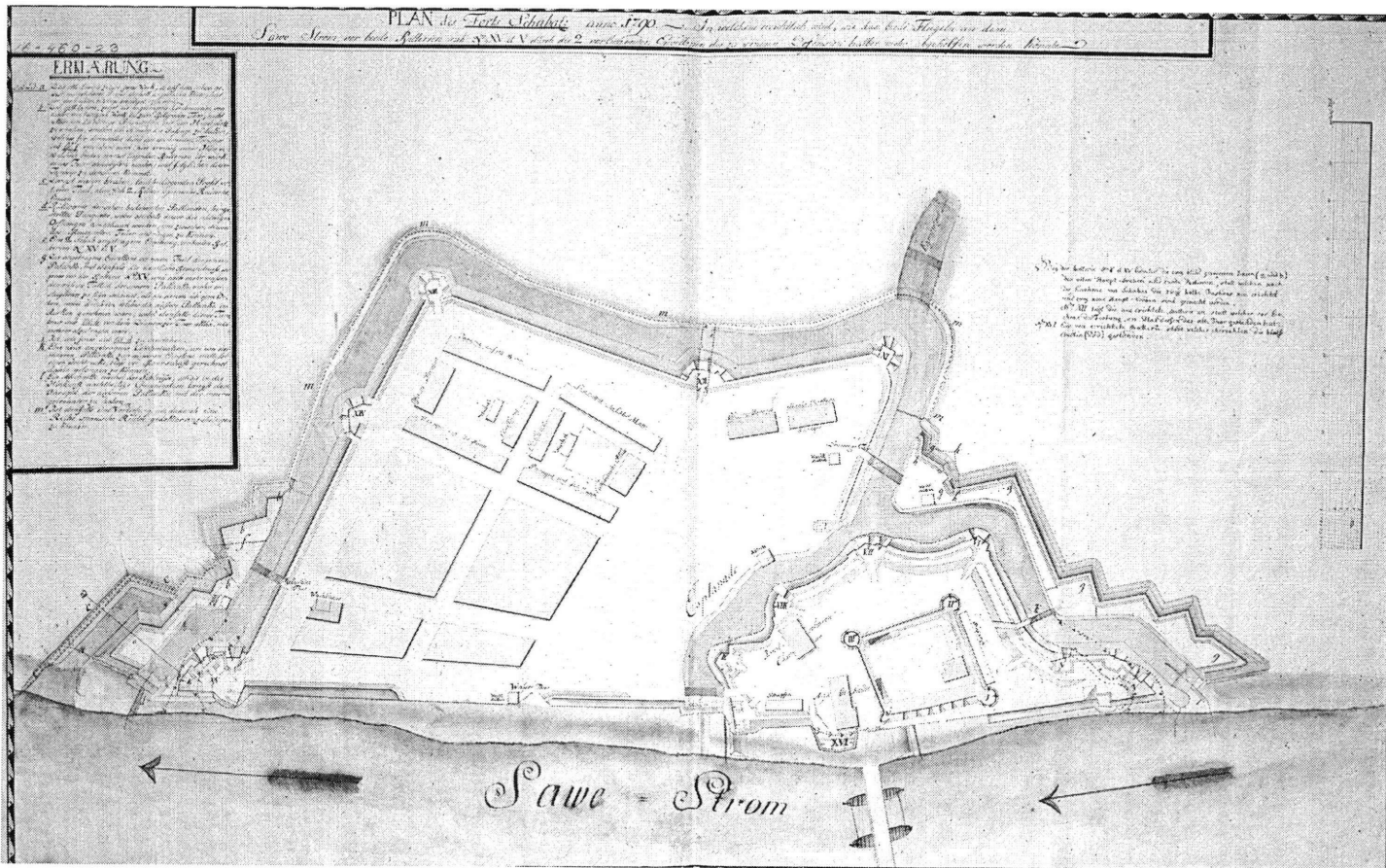
⁶³ 1479. augusztus 18. Kiadása: *Hurmuzaki, Eudoxiu–Densusiasanu, Nicolae* (ed.): *Documente privitoare la Istoria Romańilor*. Vol. II/2. Bucureşti, 1891. Nr. 231. 260–261. o. A narrációból kiderül, hogy János a királyi összes hadjáratában részt vett (Jajca, Zvornik, Kosztolány, István vajda, husziták).

⁶⁴ *Werner: i. m.* 417–418. o.; *Thallóczy–Áldásy: i. m.* 271. o.

⁶⁵ SRS 13. 192. o.

⁶⁶ *Tóth: i. m.* 180. o.: Mátyás a vár eleste után sietett haza és nyugati hódításaira gondolt, ami persze részben igaz.

⁶⁷ *V. ö. Thúry: i. m.* I. k. 92–95. o.

Szabács várának alaprajza 1790-es felmérés szerint

akadályozni a törökök átkelését Szendrőnél.⁶⁸ A török reakció gyors volt. Annak ellenére, hogy a viszontagságos moldvai hadjáratról csak 1476 szeptemberében érkeztek vissza a szultáni csapatok, még az ősszel újra útnak indultak az Edirne, Plovdiv, Pazardzik és Szófia útvonalon a Duna felé. Az indulás időpontja bizonytalan, a hadjárat mindenesetre benyúlt a hideg téli napokba, s a leírásokból ítélve ebben az évben a tél nagyon kegyetlen volt. A Morava és a Duna befagyott, a török csapatok sokat szenvedtek a hidegtől, fagyásos sérülésekről is tudunk.⁶⁹ A szultáni sereg közeledtére a három közül a magyarok a kettő kisebb erősséget feladták, s a nagyobb védelmére rendezkedtek be, ami tüzérsséggel jól meg volt erősítve. Az erősségek lokalizálása bizonytalan, a szerbiai kutatás a nagyobb erődöt a Morava folyó dunai torkolata közelében fekvő Kulič várával azonosítják, miként építésük ideje is bizonytalan. Felteszik, hogy amennyiben már a tavasz folyamán, március körül megépültek volna, akkor értehetetlen, hogy a törökök miért reagáltak csak ősszel. Az építkezés és hadianyaggal, emberrel való megerősítés fenyegető végső szakaszát csak ősszel érthette el, ami azután már valóban gyors török reakciót váltott ki.⁷⁰ Az egyik feladott vár védőserege a nagyobbba vonult át, a másiké már csak Magyarország felé tudott elmenekülni. A törökök a fagyott folyón át próbálkoztak a tüzérsségük felállítással, de először egy éjszaka során komoly veszteséget szenvedtek, 500 katonát és ágyúkat veszítettek, az anatóliai beglerbég, Daud pasa is megsérült, miután egy lövedék haladt át testén. A szultán (aki egyébként a közvetlen harcokban nem vett részt személyesen) a közeli erdőkből annyi fát hozatott, hogy a falak közelébe egymásra halmozva végül azokat a védőkre gyűjtsák. Amikor a fatorlaszok magassága elérte az erősség magasságát, a védők szabad elvonulást kértek, s végül is 600-an hagyták el Belgrád irányában az erősséget, annyit víve magukkal, amennyit kezükben elbírtak.⁷¹ Érdekes, hogy a török források úgy tudják, hogy a védők egy része önként török szolgálatba állt.⁷² Mind ezt szépen kiegészíti Mátyás király 1476. december 8-i levele, miszerint a törökök Szendrő városát is felégették, annyira tartottak a magyar támadástól, ami a Moraván történt hídverés után szárazon és vízen egyaránt folyt. Mátyás a favarakat *bastiának* hívta, s három ezer főnyi védősereget helyezett el bennük. Az anatóliai és ruméliai pasa vezette török támadókat 60 ezerre becsülte, akikkel szemben alig 26 ezren álltak, de mint a végkifejletből látható, nyílt csatára, az erősségek felmentésére nem került sor. Lényeges információ, hogy december 9-én a legnagyobb faerőd még tartotta magát,⁷³ sőt, közben magyar csapatok harcoltak Bátori vezetésével Havasalföldön.⁷⁴ Mátyás a jelekből ítélve a helyzetet előzetesen jól mérte fel: a Szendrő elleni támadás azonnal jelentős, sőt a szultán vezette ellencsapást váltott ki, amit Szabács esetében feltétlenül el akart kerülni.⁷⁵

⁶⁸ Wertner: i. m. 229. o.; *Thallóczy-Áldásy*: i. m. 264. o. A forrás bastiónéknak nevezi, s kétezer magyar védte volna. Veronai Gábor március 7-i levele éppen azt emeli ki, hogy Szabács elfoglalása nemcsak a török betöréseket tudja megakadályozni, hanem a magyar portyák támaszpontja is lehet. *Thallóczy-Áldásy*: i. m. 267. o.

⁶⁹ 1476. hideg telére ld. Papp: i. m. 307. o.

⁷⁰ Erre legrészletesebben ld. Zirojević: i. m. 71–72. o. A szerb történész is elismeréssel ír a magyarok kitarásáról és bátorságáról, amivel a faerődöt védelmezték.

⁷¹ A *Historia* nyomán összefoglalja Imber, Colin: *The Ottoman Empire 1300–1481*. Istanbul, 1990. 232–233. o.

⁷² Papp: i. m. 307. o.

⁷³ *Fraknoi*: i. m. 358–360. o.

⁷⁴ Bátori Mátyásnak írott levele szerint november 11-én Tirgoviste megerősítése után Bukarest alatt állt. *Teleki*: i. m. 11. k. 575–576. o.

⁷⁵ *Bojanić, Ema Miljković*: *The Smederevo Sanjak 1476–1560. Territory–Settlements–Population*. Beograd,

Mátyás a korábbiakhoz hasonlóan maximálisan kihasználta a győzelem lehetőségeit. Az országban egyházi körmenetekben adtak hálát, a pápa és Velence követei útján gratulált, s folyósították a török elleni segélyeket. Miként Bonfini is írja (4.3.295), Rómában és Velencében hálaadó istentiszteleteket tartottak, s 93 ezer aranyforintot hozott Rómából Domonkos, rieti püspök és Velencéből Emo János. Sajnos, az európai visszhangra csak Bonfini alapján szoktak hivatkozni, s e vonatkozásban később érdemes lenne külföldi forrásokat is megnézni. Egy páratlan alkotás is kapcsolódik a sikerhez, a legkorábbi magyar epikus történeti költemény (pontosabban annak fennmaradt töredéke), a *Szabács viadaláról*, melynek hitelességén oly sokat vitatkoztak az irodalomtörténészek. Öröndetes, hogy Sebők Ferenc hadtörténeti szempontú elemzésével messzemenőig igazolta a históriás ének egykorúságát és hitelességét.⁷⁶ Nehéz megállapítani, hogy e szövegek spontán keletkeztek-e, a Jajcai énekhez hasonlóan,⁷⁷ vagy udvari ösztönzésnek is szerepe volt létrejöttükben. Az elhúzódtó, véres és fordulatost ostromok már önmagukban is azt valószínűsítik, hogy a résztvevőkre maradandó benyomást tehetek, s életre szóló élményt. A korabeli levelekben egyébként Szabácsot a valóságnak megfelelően várkastélynak (*castellum*) hívják, s nem várnak (*castrum*), ami jobban megfelelne egy eltűzött propagandának. Majd leginkább Mátyás levelében lesz abból „arx”, majd „castrum”, noha korábban ő is a „castellum” szót használja leveleiben. Hasonlóképpen jellemző, hogy a Mátyással szemben fenntartásokkal élő Dubniczi krónika egyszerűen meg sem említi a szabácsi sikert.⁷⁸

Megítélés

A szabácsi ostromot hagyományosan a magyar hadtörténelem egyik nagyjelentőségű sikerének tartották. E szemléletet tükrözi az utolsó nagy világháború előtti, egyébként remekül összeállított tanulmányában Gyalóky Jenő.⁷⁹ Kubinyi András alapvető munkáiban igen nagy elismeréssel szól Mátyás hadszervezői eredményeiről. A szabácsi ostromot illetően érdekes módon bizonytalan, némileg ellentétes véleményt alkot. 1991-es egyetemi jegyzetében Szabácsot a végvárrendszer fontos új láncszemének nevezte, ugyanakkor a várat csak hevenyészetten megerősített és épített erősségnek nevezve relativizálja a magyar sikert.⁸⁰ Ugyanakkor Kubinyi munkái tartalmazzák a legtöbb új információt a hadjáratról, s annak fontosságáról. Kiemeli, hogy 1521 után a törökök Nán-

2004. (szerbül). és *Bojanić, Ema Miljković: Le recensement détaillé du Sandžak de Smederevo de l'année 1476. Istorjski Csapopisz*, 38. (1991.) 31–42. o. (szerbül).

⁷⁶ Először a kolozsvári Mátyás király nemzetközi konferencián hangzott el, 2008. október 23–26. között. Írásos változatát ld. jelen folyóirat számunkban.

⁷⁷ *Gerédy Rabán: Az úgynevezett Jajcai ének-töredék. Irodalomtörténeti Közlemények*, 67. (1963.) 718–720. o.

⁷⁸ *Domanovszky Sándor: A Dubniczi Krónika. Századok*, 1899. 226–256., 342–355., 411–451. o. A hivatkozott rész: 449. o. (Különlenyomatban: 82. o.)

⁷⁹ *Gyalóky 1940. 264–267. o. A korábbi összefoglalásokra ld. Doberdói Bánlaki (Breit) József: A Magyar nemzet hadtörténelme. Budapest, 1937. 11/2. k. Budapest, 1937. 176–183. o.*

⁸⁰ *Kubinyi András: Magyarország története 1458–1490. Budapest, 1991. 56. o. (Az általunk tárgyalt fejezet újryanomva megjelent: Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Budapest, 1998. 258–260. o.*

dorfehérvár mellett a kisebb várak közül csak Szabácsot tartották meg. Ő közli a végvári katonaság fizetésének áttekintését is 1513–1514 körülről. Ebből kiderül, hogy Szabács jelentős szárazföldi és vízi erősség maradt 250 lovasával és 100 naszádosával, még ha Nándorfehérvárral semmilyen szempontból nem versenyezhetett (700 lovas, 400 gyalogos, 1000 naszádos).⁸¹ Az ostrom nehézségei, a zsoldosereg alkalmatlansága a balkáni fronton ismét csak megerősítette a királyt abban az elhatározásában, hogy a török ellen nagyobb hadjárat vezetésére a továbbiakban sem szabad vállalkoznia.

E. Kovács Péter 1990-ben meglepő terjedelmet szentel az ostromnak, noha Szabácsot ő is lebecsüli, s „inkább földvárnak” tekinti, s Mátyás zsoldosainak kudarcáról beszél.⁸² 2001-ben is kiemeli, hogy Mátyás „stratégiaileg elenyésző szerepet” játszó várat vett ostrom alá.⁸³ Magyar nyelvű 2001-es Mátyás monográfiájában az ostrom propagandisztikus, Európának szóló aspektusait emeli ki. Mint megfogalmazta: „a hegyek vajúdtak és egereket szültek”.⁸⁴ Engel Pál tömören fogalmaz, s „nem számottevő győzelemként” értékeli.⁸⁵ Hasonlóképpen látta az eseményeket Jörg Hoensch is 1998-as nagy Mátyás-monográfiájában. Megállapította, hogy a magyar hadtörténetírás alaptalanul tulajdonít korszakos jelentőséget a szabácsi diadalnak.⁸⁶

A történészek közül a hadtörténeti szempontokat érvényesítők nyilatkoztak a legpozitívabban. Rázsó Gyula 1983-ban a *Magyarország hadtörténetében* a hadjáratot a katonai körülmények s a nemzetközi elvárások által igazoltnak tartja, s szép hadisikerként mutatja be.⁸⁷ Rázsó egy későbbi írásában átértékelte korábbi véleményét, kiemelve, hogy „Szabács téli ostroma hadtörténelmünk egyik legismertebb, mégis szinte tökéletesen félreértett epizódja”, mivel mindenben hitelt adtak korábban a „manipulált leírásoknak”. Rázsó egyébként világosan rámutat arra, hogy a kulcsfontosságú Szendrő mellett hadicéllként csakis Szabács „meglehetősen erős határvára” kínálkozott.⁸⁸

Szakály Ferenc átfogó 1986-os tanulmányában úgy értékeli, hogy Szabács megszerzése nagyban hozzájárult az első magyar végvári vonal megszilárdulásához, a Nándorfehérvár és Jajca közötti összeköttetés és a Száva mente biztonságához. Sőt, az 1466-tól állóháborúként jellemzett korszak egyetlen komolyabb határkorrekciójának tekinti a tárgyalt hadieseményt. Persze ő is elismeri, hogy Mátyást belpolitikai okok, a Nagyvárad elleni barbár török támadás nyomán kitört belpolitikai válság kényszerítette a Szabács elleni támadásra.⁸⁹ Szakály 1990-es könyvében mindezt annyiban árnyalja, hogy Szabács

⁸¹ Kubinyi 2007. 124., 128. o.

⁸² E. Kovács 1990. 139–142. o.; E. Kovács Péter: Mátyás, a reneszánsz király. Budapest, 2008. 126. o.

⁸³ E. Kovács 2000. 72. o.

⁸⁴ Kubinyi András: Mátyás király. Budapest, 2001. 86–87. o. (Angolul: Budapest, 2008. 108–110. o.)

⁸⁵ Engel Pál: Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. Budapest, 2001. 256–257. o. (Angolul: The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary. London, 2005. 306–309. o.)

⁸⁶ Hoensch: i. m. 146. o. („...als nationale Großtat verherrlicht worden”). Valóban, a Magyar Nemzeti Múzeum 2008-as „Reneszánsz látványtár” kiállításán meg lehetett tekinteni a XIX. századi litográfiákat a szabácsi és szendrői ostromról. Szendrőre ld. Kis Bálint (1802–1868) litográfiáját.

⁸⁷ Rázsó 1984. 123. o.

⁸⁸ Rázsó 1990. 184–186. o. Az persze már túlzás, amikor a legújabb kézikönyvekben egy hatalmas török erősség képe jelenik meg („large Turkish fortress”), mint Encyclopedia of Wars. Vols. 1–3. Ed. Charles Phillips – Alan Axelrod. New York. Facts on File, 2005. Vol. 2. 585. o.

⁸⁹ Szakály Ferenc: A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt 1365–1526. In: *Rúzsás Lajos*–

viszonylag könnyű bevetelét hangsúlyozza (földvár), s kiemeli, hogy Mátyás ezután azonnal lefújta a hadjáratot, hogy nyugati terveivel, köztük Beatrix-szal tervezett esküvőjével foglalkozzon. Ebben a beállításban Mátyás katonai veszteségeit eltúlozta, hogy ezzel igazolja a külföld előtt a hadjárat befejezését.⁹⁰ Ez utóbbi megközelítést támogatja Joseph Hammer-Purgstall, aki szerint a törökök a várat olyan kevésre tartották, hogy a történetíróiknál még meg sem említik.⁹¹ Hammer-Purgstall érvelésének azonban részben ellentmond az olasz nyelvű *Historia* terjedelmes részlete.

Összességében úgy látjuk, hogy a szabácsi hadjárat, szemben például Zsigmond galambóci ostromával, elérte korlátozott stratégiai célját, s a magyar végvárrendszert egy új, közepes erősségű, de évtizedeken át megtartható erődítménnyel gazdagította. Ebből a szempontból fontos üzenete volt a török udvarnak, akik ezt megértették, s szemmel látható idegességgel reagáltak a királynak az év folyamán megkezdett Szendrő elleni felvonulására, s Mátyásnak a moldvai vajdát támogató lépéseire. Tágabb összefüggéseket is nézve persze a kép ugyanolyan szomorú, mint Galambóc idején volt.⁹² A Balkánon és a Fekete-tenger mentén a magyar sikerek nem tudták a török felet a folyamatos és sikeres előrenyomulásban megakadályozni, ami persze az éppen csak kialakult törékeny katonai egyensúly felborulását vetítette elő. A magyarok jelen voltak a térségben, de a kritikus pillanatokban nem akartak, illetve nem tudtak időben segítséget nyújtani. A Fekete-tengernél a genovai Kaffa (Feodosiya) még 1475 júniusában kapitulál, amivel a törökök egyúttal a krími tatár kán, Mengli Girey feletti hatalmukat is még egyértelműbbé tették, aki egy szerződéssel török vazallussá vált. Az események végül 1478–79-ben kulmináltak, amikor 1478 májusában ismét ostrom alá veszik a törökök, részben a szultán személyes jelenlétében Scutarit (Shkodrës),⁹³ majd még júniusban egy évi bokád után elfoglalják a mai albániai Krujét. Többszöri kísérlet ellenére utánpótlást és felmentő csapatokat a velenceieknek sem sikerült Scutariba eljuttatni, ami több mint egy fél éves ostrom után 1479. január 9-én az erőd feladásához vezetett, s a 16 éves velencei-török háborút lezáró békéhez február 21-én.

A szabácsi magyar győzelmet követően pedig a szultán Moldva ellen indult 1476. március 16-án, miközben a szultáni sereg elhaladt az 1444-es várnai csatmező mellett, s megtekintették a gúlákba rakott csontokat, majd az év június 27-én legyőzték Nagy István csapatait. Igaz, teljes sikerről a törökök nem beszélhettek, a vajdának serege javával sikerült elmenekülni, s erősségeit sem bírták mind bevenni.⁹⁴ Az év augusztusában, némileg megkésve Bátori István rátör a hazafelé tartó szultáni sereg utóvédjére, azt megfu-

Szakály Ferenc (szerk.): Mohács tanulmányok. Budapest, 1986. 46–47. o. (Angolul: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungariae*, 33. [1979.] 70–91. o.)

⁹⁰ Szakály 1990. 64. o.

⁹¹ Idézi *Teleki*: i. m. 4. k. 446. o. Egyébként valóban nem említik. *Papp*: i. m. 306. o.

⁹² A galambóci és szabácsi hadjárat a folyami és szárazföldi haderő kombinált alkalmazásával a nemzetközi hadtörténeti szakirodalom figyelmét is megérdemelné. Így sajnos a témát tárgyaló monográfiában Magyarország ilyen összefüggésben nem is nyert említést. V. ö. *Trim, D. J. B.–Fissel Mark Charles* (ed.): *Amphibious Warfare 1000–1700. Commerce, State Formation and European Expansion*. Leiden, Boston, 2006. (A könyvet Matthew Bennett szívességéből használhattam.)

⁹³ Érdekes, hogy a *Historia* tudósítása szerint itt is a helyszínen öntik az ágyúkat, mert a hegyi utakon át nehéz lett volna a szállításuk.

⁹⁴ Az eseményekre összefoglalóan: *Imber, Colin*: *The Ottoman Empire 1300–1481*. Istanbul, 1990. 219–241. o.

tamítja. Az év őszén Bátor Moldvából Havasalföldre nyomul, s ott leteszi a török-barát román fejedelmet. Igaz, Mátyás ezekben az ütközetekben a hadieseményekben nem vett személyesen részt, de tétlenséggel, a török front elhanyagolásával vádolni a magyar udvart semmiképpen sem lehet.⁹⁵ A hadiesemények változó kimenetelű, de inkább a törökök javára billenő sorozatában a szabácsi siker nagy jelentőségű volt, amit a későbbi fejlemények csak még inkább felértékeltek. Nem járult ugyan hozzá a törökök balkáni kiszorításához, de ekkora már a harcok tétje a magyar végvári vonal és ütköző zóna megerősítése és biztosítása lett.⁹⁶ Persze Nicolae Iorgának is igazat kell adnunk,⁹⁷ aki szerint a kudarc a törökök szempontjából csak viszonylagos és csekély volt, de a szultán reakciójából ítélve, fájó. A Jajcához mérhető fontosságú hadicél ekkor Szendrő lett volna, aminek bevételére, de még inkább megtartására ekkora már a magyar haderőnek keves esélye volt. A szabácsi vár ostroma egyben már előrevetítette azt a hadművészeti változást, ami a tűzerő fokozásában és az erődítésépítészet fejlődésében fog a következő évtizedekben Európa szerte általánossá válni: a síkterepen, de már a modern hadimérnöki tudással emelt várak ostroma a korábbi időben ismeretlen, új feladatok elé állítja a mégoly jelentős erővel rendelkező ostromlót is. Ebből kapott ízelítőt a magyar sereg Szabácsnál, miközben sikerrel mutatta be a mátyási óvatos, ütközeteket kerülő stratégia mesterművét.

⁹⁵ Meglehet, a török udvarban is tudtak hírszerzőik révén a király házassági tervéről, s az emiatt várható, de be nem következett, katonai passzivitásról.

⁹⁶ Így látta *Tóth Zoltán* is: i. m. 179. o.

⁹⁷ *Iorga, Nicolae*: Geschichte des Osmanischen Reiches. Bd. 2. Gotha, 1909. 176–177. o.

*Hadfelszerelés és utánpótlás**

És következik mindaz, ami az ágyúk és más fegyverek, továbbá a hadfelszerelés közül Budáról elindult:

Továbbá 12 főlöveg (*hauptpüchsen von grossen puchsen*, vagyis ostromágyú).

Továbbá 40 kartány ágyú (*viertail puchsen*, Kartaune).

Továbbá 107 Haubitz (*hafnicz püchsen*) ágyú (nincs magyar neve és nem azonos a tarackkal).

Továbbá 20 *Tarrasbüchsen* (nincs magyar neve, kerek állványra szerelt egészen kis kaliberű löveg).

Továbbá 3000 szakállas puska (*hacken püchsen*).

Továbbá 2000 kézi puska (*handt püchsen*).

Továbbá 40 harci szekér (*streit waegen*).

Továbbá 110 [kétkerekű] taliga (*gerren, kaeren*)

Továbbá 8 vetőgég (*sleidern*)

Továbbá mindezekhez 340 mázsa lőpor (*pulver*).

Továbbá 5 „*dreiling*” (latinul „*ternarius*”, vagyis 20 akónyi, száraz és vizes ürmérték) tüzes nyíl (*fewr pfeil*).

Továbbá 12 „*dreiling*” számszerijhoz való nyílvevő (*hauspfeil*).

Továbbá 8 „*dreiling*” tüzes golyó (*fewrkugel*).

Továbbá 3000 vadászgerely, másként disznógerely (*tierspiess, alias sweinspiess*).

Továbbá 2000 vas cséphadaró (*eisnen drischl*, Dreschflegel)

Továbbá 2 vaskapcsokkal jól megrakott szekér. (*mit eisnen krampen* = Spitzhaue, esetleg kapa/csákány)

Továbbá egy nagy Dráván közlekedő sajka megrakva vasalt lapátokkal (*mit beschlagen schauflen*). (Trawn = Drau, *grosse Trawnzüll*)

Továbbá 1500 jó számszerij (*guter armst, armprost*)

Továbbá haderő Zágráb megfigyelésére (*ob Agram zu merken* [?]).

Továbbá 100 tüzmester (*püchsen maister*).

Továbbá 8 szekér a felszerelésükkel.

Továbbá 32 kovács (*smid*).

Továbbá 10 kőfaragó (*stainmeczen*).

Továbbá 40 ács (*zimmerleut*).

Továbbá 12 bognár a felszerelésével (*pogner*).

Továbbá 700 juh és 4 pásztor, hozzájuk adva szükség szerinti a védelmükre katonaság és étel.

* Lelőhelye: *Chmel, Joseph* (Hg.): *Monumenta Habsburgica*. 1/2. Wien, 1855. 79–79. o. Fordította *Domokos György*, a kiegészítéseket *Skorka Renáta* írta.

Továbbá 1700 „dreiling” liszt.

Továbbá 2000 ökör szárított [húsa] és más élelmiszerek, mint borsó, köles, zsír, sajt, továbbá szurokfáklya (azaz szélmécs), faggyú, nagy mennyiségben.

Továbbá a hajókon szobák (*stuben*), kamrák (*kaemer*), fürdők (*padstuben*), tűzhelyek (*smidten pachöfen*) (sütőkemencék?) a hozzájuk szükséges dolgokkal felszerelve.

Továbbá kihoztak a hadszertárból 500 vasláncot és 600 létrát (*eisnen ketten, steiglaiter*).

Továbbá 32 Lanpenck [?] és sok gyalogpajzs [pavese, itt: *secztatschen*].

Továbbá a király kedve szerint való hasznos élelmiszer.

Továbbá 4000 élő liba és rengeteg tyúk, amit mind magukkal vittek.

Továbbá az egész [hadi]népet, amely késznek mutatkozott az útra, legyen az vízen vagy földön, ellátták étellel.

László Veszprémy

THE SIEGE OF SZABÁCS (1475–1476)

Summary

The most significant event of King Matthias' anti-Ottoman struggle between the sieges of Jajce and the partial occupation of Bosnia in late 1463 and early 1464, and the Otranto campaign in 1481, was the one-month long siege of Szabács (today Šabac) in January and February 1476, which ended in a Hungarian success. Even today, opinions differ on the siege. Many consider it as a failure of Matthias' army that the castle, which was built of wood and earth, but well protected by firearms, surrendered only after a bloody 30-day siege that took place months after the Hungarian troops surrounded the fortification in mid-October 1475. On the whole, it may be established that the Szabács campaign, as opposed to e.g. the siege of Galambóc (today Golubac) by King Sigismundus in 1428, had reached its limited strategic purpose, which was to enhance the system of Hungarian border castles by including a new, medium-strength fortification, which could be defended for decades. From that point of view, the siege carried an important message for the Ottoman court, which understood it, and got rather irritated when Matthias' troops surrounded Szendrő (today Smederevo) in the same year. That operation finally ended in a failure, too. The author has gathered the sources that deal with the siege, and has come to the conclusion that the most inaccurate of them all is Bonfini's description, whereas the contemporary *Historica Turchesca*, the letters of Matthias, and a chronicle in verse in Hungarian, all contribute to drawing a correct picture of the event. King Matthias did indeed do his best to exploit the victory for the purpose of propaganda, evidence for which is the portrayal of the castle and the detailed description of the siege in Schedel's world chronicle published in German and Latin. King Matthias did not personally take part in the military manoeuvres that followed the siege of Szabács, but the Hungarian court can by no means be blamed for idleness or for neglecting the Ottoman front. In the context of the period's military events, which brought about varying, but mostly Ottoman success, the siege of Szabács represented a significant stage from the Hungarian aspect, especially when considering later developments. Although it did not contribute to driving the Ottomans out of the Balkans, by then other issues, such as the stabilisation and defence of the system of Hungarian border castles and a buffer zone had been brought to the forefront. The siege of Szabács can be regarded as the typical example of King Matthias' careful strategy, characterised by limited, but successfully achievable objectives, and by the aim to exhaust the enemy.

László Veszprémy

SIÈGE DE SZABÁCS (1475–1476)

Résumé

Entre les sièges de Jajca fin 1463 et début 1464, l'occupation partielle de la Bosnie et la campagne d'Otranto de 1481, le plus important événement de la lutte menée par le roi Mathias contre les Turcs fut le siège de Szabács qui dura un mois en janvier-février 1476 et qui se termina par la victoire des Hongrois. L'appréciation du siège suscite toujours la controverse. Il y en a qui estiment que l'armée de Mathias a échoué puisque, après sa mise en place à la mi-octobre 1475, elle a eu besoin de quelques mois et d'un siège sanglant de 30 jours pour prendre le fort construit en bois et en terre, et bien muni d'armes à feu. Globalement, on peut constater que la campagne de Sza-

bács, contrairement au siège de Galambóc mené par le roi Sigismond (1428), a atteint son objectif stratégique limité en apportant au système hongrois de forts des confins un nouveau fort moyennement solide qui a toutefois pu être conservé pendant des décennies. De ce point de vue, ce fut un message fort pour la Porte turque qui le comprit et réagit nerveusement au déploiement des troupes royales contre Szendrő au cours de cette même année avant de réussir à le déjouer. L'auteur réunit les sources relatives au siège et constate que c'est la description de Bonfini qui comprend le plus d'erreurs, alors que le *Historia Turchesca* d'époque, les lettres de Mathias et les chants épiques hongrois d'époque donnent une image réelle sur le déroulement du siège. En effet, Mathias mit tout en œuvre pour exploiter la victoire à des fins de propagande. Par exemple, la représentation du fort avec la description détaillée du siège furent intégrées dans la chronique universelle en langues allemande et latine de Schedel. Certes, Mathias ne participait pas personnellement aux événements militaires après le siège de Szabács, mais on ne peut point accuser la Cour de Hongrie de passivité ou d'avoir négligé le front turc. Dans la série d'événements militaires qui ont plutôt tourné en faveur des Turcs, la victoire à Szabács fut d'une grande importance surtout à la lumière des développements ultérieurs. Il est vrai que cette victoire n'a pas contribué à repousser les Turcs sur les Balkans, mais à ce moment-là, l'enjeu des combats était déjà de renforcer et de sécuriser la ligne des forts hongrois des confins et la zone tampon. Ce siège peut être considéré comme un exemple classique de la stratégie avisée de Mathias qui consistait à fatiguer l'ennemi et à fixer des objectifs limités mais atteints.

László Veszprémy

DIE BELAGERUNG VON SZABÁCS (1475–1476)

Resümee

Zwischen den Belagerungen von Jecce Ende 1463 und Anfang 1464, der teilweisen Eroberung Bosniens, sowie des Feldzugs von Otranto im Jahre 1481 war das bedeutendste Ereignis der Kämpfe von König Matthias gegen die Türken die Belagerung von Szabács (Sabatsch, heute: Sabac) im Januar und Februar 1476, die einen Monat dauerte und mit dem Triumph Ungarns endete. Die Beurteilung der Belagerung ist im Kreis der Nachwelt bis heute umstritten, und viele sehen das Fiasko der Armee von Matthias darin, dass er die Burg, die aus Holz und Erde errichtet, jedoch mit Feuerwaffen gut befestigt worden war, bereits nach einem Aufmarsch Mitte Oktober 1475 erst Monate später, im Rahmen einer 30 Tage dauernden Belagerung zur Aufgabe zwingen konnte. Alles in Allem können die Ereignisse derart beurteilt werden, dass der Feldzug von Szabács – entgegen zum Beispiel der Belagerung von Galambóc (Taubenberg, heute: Golubac) durch König Sigismund (1428) – sein eingeschränktes strategisches Ziel erreicht und das ungarische Grenzburgensystem um eine neue Festung mittlerer Stärke bereichert hat, die Jahrzehnte lang verteidigt werden konnte. Aus dieser Sicht stellte die Belagerung eine wichtige Botschaft in Richtung des türkischen Hofes dar, das diese auch verstand und sichtbar nervös auf den Aufmarsch des Königs gegen Szendrő (Semendria, heute: Smederevo) im Laufe desselben Jahres reagierte und erfolgreich vereitelte. Der Verfasser sammelt die sich auf die Belagerung beziehenden Quellen und ist der Ansicht, dass die Beschreibung von Bonfini die meisten Irrtümer enthält. Auf Grund der zeitgenössischen *Historia Turchesca*, der Briefe von König Matthias, sowie des ungarischsprachigen, zeitgenössischen ungarischen Reimchronik kann dagegen ein reales Bild von den Ereignissen der Belagerung gezeichnet werden. Matthias hat tatsächlich alles versucht, um den Propagandawert des Sieges für sich zu nutzen. Ein Beweis hierfür könnte die Tatsache sein, dass das Bild der Burg zusammen mit der detaillierten Beschreibung der Belagerung Aufnahme in die deutschsprachige und lateinische Weltchronik Schedels fand. Matthias nahm nicht persönlich an den Kriegereignissen nach der Belagerung von Szabács teil, aber dem ungarischen Hof können keineswegs Tatenlo-

sigkeit oder die Vernachlässigung der türkischen Front vorgeworfen werden. In der Reihe der Kriegereignisse mit wechselhaften, aber eher für die Türken günstigen Ergebnissen war der Triumph von Szabács von großer Bedeutung und wurde durch die späteren Ereignisse nur verstärkt. Der Erfolg trug zwar nicht dazu bei, die Türken vom Balkan zurückzudrängen, aber zu diesem Zeitpunkt ging es bei den Kämpfen bereits um die Verstärkung und Sicherung der ungarischen Grenzfestungslinie und Pufferzone. Die Belagerung kann als klassisches Beispiel der umsichtigen, den Gegner ermüdenden, sich eingeschränkte Ziele setzenden und diese mit Erfolg verwirklichenen Strategie von Matthias angesehen werden.

Ласло Веспреми

ОСАДА КРЕПОСТИ САБАЧ (1475–1476)

Резюме

Одним из наиболее важных событий борьба короля Матьяша с турками в период осадных боев конца 1463 и начала 1464 годов, частичного захвата Боснии, а также похода на Отранту в 1481 году была осада крепости Сабач в январе и феврале 1476 года, завершившаяся победой венгров. В оценке последующих поколений до сего времени остается спорной успех этой операции, и многие видят поражение войск Матьяша в том, что воздвигнутая из деревянных и земляных строений, но хорошо укрепленная и оснащенная огнестрельным оружием крепость уже во время похода в середине октября 1475 года была подвергнута нападению, но лишь спустя несколько месяцев, после 20-дневной кровавой осады была принуждена сдаться. В целом этот поход на Сабач можно оценить – в противоположность, например, осаде крепости Галамбоц, осуществленной королем Жигмондом, (1428 год) как достигший ограниченную стратегическую цель, обогативший систему венгерских оконечных крепостей новой, средней по силе, сохраняемой однако в течение многих десятилетий, крепостью. С этой точки зрения это было важным предостережением турецкому двору, который его правильно понял, и с явно видимой нервозностью реагировал на выступление короля в том же году против Сендрё, которое с успехом и было сорвано.

Автор научной статьи рассматривает источники касательно этой осады и находит, что Бонфини допускает ряд погрешностей в своем описании, в то время как на основании *Historia Turchesca*, писем короля Матьяша, а также венгерских исторических песен того времени можно создать реальную картину о проведении осады. Король Матьяш действительно все сделал для того, чтобы использовать пропагандистскую ценность этой победы, доказательством чего может быть тот факт, что изображение крепости, детальное описание осады вошли в мировую хронику Шеделя на немецком и латинском языках. Матьяш не принимал личного участия в военных событиях после осады Сабача, но ни в коем случае нельзя обвинять венгерский двор в бездействии, в пренебрежении турецким фронтом.

В серии военных событий, проходивших с переменным успехом, но, пожалуй, с преимуществом на стороне турок, успех при крепости Сабач имел большое значение, что еще более подтвердили позднейшие события. Эта победа, правда, не содействовала вытеснению турок с Балкан, но в это время целью вооруженной борьбы было укрепление венгерской линии оконечных крепостей и зоны вооруженного столкновения. Эту осаду можно считать классическим примером всесторонне обдуманной стратегии короля Матьяша, ставившего ограниченные цели и с успехом достигавшего их.